

લીવૂડ ફરી નિશાન પર છે. આપણે ત્યાં અમુક લોકો પાસે બંદૂક તો ભરેલી જ

હોય છે કોની સામે તાકવી અને ફોડવી એ માટે હરદમ તૈયાર હોય છે. સુશાંતસિંહ રાજપૂત કેસ બન્યો અને બધા બોલીવૂડ પર વરસી રહ્યા છે.

કેટલીક ટીવી ચેનલો માટે આ કિસ્સો

ખોરાક બની ગયો છે. ૨૪ બાય ૭ આ

વિષયે ખબરો અને અહેવાલો આવતા

રહ્યા. સુશાંતસિંહ પાછો બેઠો થઇ જાય

એટલી એના નામે ચર્ચા ચાલી. પછી

રિયા ચક્રવર્તી અને ડ્રગ્સનું કનેક્શન

બહાર આવ્યું અને એમાંથી બોલીવૂડના

કેટલાય નામ ચર્ચામાં આવ્યા અને

એનસીબી સામે એ હાજર થયા પણ

સીધું ને સટ

કૌશિક મહેતા

ડરથી વળી શું ડરવાનું?

બુધવાર, તા. ૧૪-૧૦-૨૦૨૦

બોલીવૂડ... બધા ઘંટ વગાડી જાય છે!

એમાંથી કોઈ એવા સમાચાર ના મળ્યા

કે જે ટીવી પર સનસની ફેલાવી શકે. કરણ જોહરના કેમ્પના એક

માણસને પકડવામાં આવ્યો અને એ જામીન પર છૂટી ગયો અને હવે રિયા ચક્રવર્તી પણ જામીન પર છૂટી છે પણ આ દરમિયાન બોલીવૂડમાં તો બધું ખરાબ છે, ત્યાં ગંદવાડે જ છે. સારી ચીજ તો શોધ્યે ય મળે એમ નથી એવું અભિયાન ચાલ્યું એ સામે કેટલાકર્ને વાંધો છે તો કેટલાકને મજા આવે છે. આવ્યા લાગમાં આ બધા સ્ટાર...એવીય એક ભાવના જોર પકડી ગઈ છે. એક વર્ષમાં કેટકેટલું બદલાઈ ગયું છે. ઓક્ટોબર ૨૦૧૯માં ભારતની સ્વતંત્રતાની ઉજવણીનાં ભાગરૂપે વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદી બધા ફિલ્મ સેલિબ્રિટીને નોતરે છે એમાં શાહરુખ ખાન છે, આમીર ખાન છે,

કરણ જોહર છે, રણબીર સિંહ છે, રણબીર કપૂર છે. આલિયા, એક્તા કપૂર અને વીકી કૌશલ પણ છે અને એમાં ગાંધીજી પર એક ફિલ્મ દેખાડવામાં આવે છે જે રાજુ હિરવાણીએ બનાવેલી છે જેમણે મુત્રાભાઈ એમબીબીએસ બનાવી હતી અને વડાપ્રધાન ગાંધીજીના વિચારો ફેલાવવા આ બધાને અપીલ કરે છે.

૨૦૧૯નું વર્ષ આમેય બોલીવૂડ માટે બહુ સફળ રહ્યું હતું કારણ કે, આ વર્ષમાં રૂ. ૪૦૦૦ કરોડનો બીઝનેસ હિન્દી ફિલ્મોએ કર્યો પણ ૨૦૨૦નું વર્ષ આ ઇન્ડસ્ટ્રી માટે બહુ ખરાબ નીવડ્યું, આર્થિક રીતે અને આબરૂની દ્રષ્ટિએ પણ. આજે બધા લોકો

બોલીવૂડને એક જુદા જ ચશ્માથી જોવા લાગ્યા છે. બોલીવૂડમાં જે જાય છે એ બધા સારા માણસો નથી હોતા એવી ઓળખ ઉભી કરવાના પ્રયાસો થઇ રહ્યા છે. અહી ભાઈ ભતીજાવાદ ચાલે છે, અહી ગંદા માણસો હોય છે. કાસ્ટ કાઉચિંગ થાય છે. અહી સાચી પ્રતિભાને કોઈ ઓળખતું નથી.

એક સમય એવોય હતો જ્યારે બોલીવૂડ અને અન્ડર વર્લ્ડનો નાતો ચર્ચામાં હતો. દાઉદ અને એના જેવા અનેક ડોન ફિલ્મોમાં નાણા રોકતા હતા અને એની ઇચ્છા મુજબ ફિલ્મો બનતી હતી. આજે ડ્રગ્સ સુધી વાત પહોંચી છે અને એમાં બધેબધું ખોટું જ છે એવું કોઈ કહી ના શકે પણ બધેબધું સાચું જ

છે એમ પણ કહી શકાય એમ નથી કારણ કે આ એક જ એવી ઇન્ડસ્ટ્રી છે ત્યાં હિંદુ-મુસ્લિમ કે કોઈ નાતજાતના ભેદભાવ નથી જોવા મળતા. અહી રાહી માસૂમ રઝા દેશની સૌથી હીટ ધાર્મિક સીરીયલ માટે સંવાદો લખે છે અને હિંદુ પાત્રો મુસ્લિમો ભજવે છે. આવા એક નહિ અનેક દાખલા છે અને સુશાંત સિંહનો ગોડ ફાધર કોઈ નહોતો, એ આપબળે આગળ આવ્યો. આવા કિસ્સા પણ એક નહિ અનેક છે.

આપણે ત્યાં ફિલ્મ ઇન્ડસ્ટ્રી બહુ મોટી છે અને એમાં હિન્દી ફિલ્મોનો હિસ્સો બહુ મોટો છે. વર્ષે દહાડે સેંકડો ફિલ્મો બને છે. ફિલ્મો એ આપણા જીવનનો એક ભાગ છે. એના કેટલાક ચહેરા તો યુવા પેઢી માટે આદર્શ છે અને રાજકીય પક્ષો હોય કે ટીવી ચેનલોએ આ જ ઇન્ડસ્ટ્રીના ચહેરાને આધારે ઘણું મેળવ્યું છે. કેટલાય કલાકારો ચૂંટણી લડ્યા છે અને જીત્યા પણ છે. રાજેશ ખન્નાથી માંડી અમિતાભ બચ્ચન અને ધર્મેન્દ્રથી માંડી સન્ની દેઓલ...આ યાદી લાંબી બની શકે છે. દેવાનંદે એક વેળા પાર્ટીની રચના કરી હતી. આજેય કોઈપણ પક્ષ

સલમાન ખાન સામે કેસ ચાલ્યા છે અને હજુય એ ઉભા છે પણ અમુકને લાભ મળે છે. અક્ષય કુમારને નરેન્દ્ર મોદીના ઈન્ટરવ્યુ માટે પસંદ કરાયા હતા. આજે ભાજપ માટે કંગના રનોત રાજકારણનું પ્યાદું બની ગયું છે અને મહારાષ્ટ્ર સરકાર માટે એ નિશાન છે.

કોઈપણ ક્ષેત્ર હોય ત્યાં સારું અને ખરાબ બંને હાજર હોય છે. માંડી મોદી સુધીના ચહેરા આપણા જ સમાજમાંથી આવે છે અને એમને કોણ રક્ષણ આપતું હતું એ કાઈ છૂપું નથી ?

મુદ્દો માત્ર એટલો જ છે કે, કેટલાક લોકોના કારણે આખા સમાજને કે આખી ઇન્ડસ્ટ્રીને બદનામી વહોરવી પડે એ સારી નિશાની નથી. જ્યાં જે ખોટું થાય એનો પર્દાફાશ થાય એ જરૂરી છે પણ કૈંક સારું થતું હોય તો એનીય નોંધ લેવી આપણી

બોલીવૂડ ફરી એકવાર વિવાદમાં ફસાયું છે, આ ગ્લેમર વર્લ્ડ ફરી આકરી પરીક્ષામાં પાસ થશે ?

હોય એ ફિલ્મ સ્ટારોને મેદાનમાં ઉતારે છે. પછી એ પ્રચારની વાત હોય કે ટિકિટ આપવાની વાત હોય. અમિતાભ બચ્ચન તો ગુજરાત ટુરીઝમના બ્રાંડ એમ્બેસેડર છે.

કેટલાય સામાજિક કાર્યક્રમોમાં ફિલ્મ કલાકરો પ્રચારમાં જોડાય છે. ટીવી ચેનલોના કેટલાક કાર્યક્રમોમાં પણ એ હોય છે. સામાજિક આંદોલનની વાત હોય ત્યારે પણ એમને યાદ કરવામાં આવે છે પણ એ નિશાને પણ વારેવારે આવી જાય છે. અસહિષ્ણુતાના મુદ્દે કેટલાક કલાકારોએ વાત કરી અને એમને ઉતારી પડાયા. આમીરખાનથી માંડી શાહરૂખ ખાન આ માટે બદનામી વહોરી ચુક્યા છે. સંજય દત્ત અને

રાજકારણમાં શું ચાલે છે? બાહુબલીઓને કેમ ટિકિટ અપાય છે? આજે સંસદ અને ધારાસભાઓમાં ભારે ગુના હોય એવા સભ્યોની સંખ્યા કેટલી છે? એમના સામેના કેસની પતાવટ કેમ જલ્દી થતી નથી? જે શાસન પર હોય એ પોતાના ઉપરના જુના કેસ રદ કેમ કરી નાખે છે? વિરોધીને પરાસ્ત કરવા કઈ સરકાર કેવા પેંતરા કરે છે એ આપણે જાણીએ છીએ. સામાજિક અને આર્થિક ક્ષેત્રમાં પણ ગંદવાડ છે જ. હાથરસની ઘટના શું બતાવે છે? દલિત પ્રત્યે આપણી દૃષ્ટિ કેવી છે એનો એ પુરાવો છે. કેટલાય ઉદ્યોગપતિઓ કૌભાંડોમાં પકડાયા છે

ફરજ છે અને કિસ્સાઓ આવે છે અને ભુલાઈ જાય છે પણ કેટલોક તબક્કો એવો હોય છે જે લાંબો ચાલે છે અને બોલીવૂડ અત્યારે એવા તબક્કામાંથી પસાર[ે]થઇ રહ્યું છે, આ ટેસ્ટમાં બોલીવૂડ પાસ થશે કે ફેઈલ? આમ તો દરેક ફિલ્મે દર શુક્રવારે અને એના કલાકારોએ, ડીરેક્ટરો, નિર્માતાઓ બોક્સ ઓફ્રીસ પર ટેસ્ટ આપવો જ પડે છે. કોઈ પાસ થાય છે, કોઈ ફેઈલ.

ડોક્ટર : જમાય છે? દર્દી : હા છે ને બે છે...પણ એ વિષે કંઈ કહેવા જેવું નથી.

ડોક્ટરઃ અરે એમ નહિ, ખવાય છે ? એમ પૂછું છું… અને જેલવાસ ભોગવે છે. માલ્યાથી

અંબા માતાનો પોતાના ભક્તોને જાહેર પત્ર

બધાંના ભલા માટે નવરાત્રિની જાહેર ઊજવણી ટાળજો

મારાં પ્રિય ગુર્જર સંતાનો અને વહાલા ભક્તો, અંબા માતાના ખૂબ ભાવથી આશીર્વાદ.

વરાત્રિ આવી રહી છે. નવરાત્રિ આવવાની હોય ત્યારે મારાં સંતાનો, ગરવા ગુજરાતીઓ, તમારાં મન-હૃદયમાં મારા માટેની ભક્તિ અને ભાવના છલકાવા લાગે છે. તમે અધીરાં થાવ છો. તમારાં પગમાં થડકાર આવી જાય છે. ચાચર ચોકમાં આવીને નૃત્ય કરીને તમે મારી આરાધના કરવા આતુર બનો છો. સદીઓથી તમે આ રીતે મારી ઉપાસના કરતાં રહ્યાં છો. સમગ્ર વિશ્વમાં જુદા જુદા ભગવાન અને માતાઓની આરાધના થાય છે, પરંતુ તમે એક એવાં સંતાનો છો કે જે સતત નવ દિવસ નૃત્ય કરીને મારી આરાધના કરો છો. મને તેનું ગૌરવ છે. મને તમારા માટે ખૂબ પ્રેમ છે. અંબાજીના આરાસુર પર્વતની ટોચ પર સદીઓથી બેઠી બેઠી હું તમારી મારા માટેની ભાવના જોઈને હરખાઉં છું. નવરાત્રિમાં ગુજરાતનાં હજારો ગામો, નગરો અને શહેરોમાં ગરબાના તાલે રમતા ખેલૈયાઓને જોઈને હું રાજી થાઉં છું. સૌરાષ્ટ્રનાં ગામોમાં, શેરીઓમાં, ગલીઓમાં ઠેર-ઠેર રાસ રમાતા જોઈને મારી આંખો જ નહીં, હૃદયમાં પણ ટાઢક પ્રસરે છે. આવાં ભક્તો કોને ન ગમે ? તન થાકી જાય તો પણ તમારું મન ન ધરાય અને તમે મોડી મોડી રાત સુધી, નૃત્ય દ્વારા આરાધના કરો એ કઈ માતાને ન ગમે ? નવરાત્રિને ઉજવવાને તમારો ઉત્સાહ સદીઓથી બરકરાર છે. જાણે કે હજી ગયા વર્ષે જ નવરાત્રિ ઉજવવાની શરૂ થઈ હોય તેટલો ઉત્સાહ, આનંદ અને આવેગ તમારામાં હું જોઉં છું. મને ગમે છે તમારી આ પ્રીતિ અને મારા માટેની ભક્તિ.

આ વર્ષે નવરાત્રિ આવી રહી છે ત્યારે એક ખાસ વાત કહેવા તમને, મારાં લાડકાં અને વહાલાં સંતાનો, મારા વહાલા ભક્તો તમને હું આ જાહેર પત્ર લખું છું. હું તમારી મારા માટેની ભક્તિ સમજું છું. નવરાત્રિની ઊજવણીની ગેરહાજરી તમને કેટલી વસમી લાગશે તે પણ મને ખબર છે. ગમે તેવાં સંગમ થશે તો ગુજરાત અને ભારત માટે જોખમો લઈને તમે આ ઊજવણી કરવા તત્પર હોવ તેવું પણ બને, પરંતુ તમારી આરાધ્યા માતા તરીકે આજે હું તમને જણાવું છું કે, આ વર્ષે નવરાત્રિની ઉજવણીની રીત, મારા માટેની પ્રીતને બરકરાર રાખીને, બદલવાની છે. પ્રીતને જાળવવાની છે અને રીતને બદલવાની છે. આરાધના કરવાની છે પણ જુદી રીતે કરવાની છે. ઉપાસનાને રોકવાની નથી, પરંતુ તેનું સ્વરૂપ બદલવાનું છે.

આવું કેમ ?

જરૂરિયાત છે. સમગ્ર વિશ્વ અત્યાર<u>ે</u> ઐતિહાસિક અને અપૂર્વ મહામારીના કપરા 🛮 તહેવારોની ઊજવણી કરવી એ જ સાચી સમયકાળમાંથી પસાર થઈ રહ્યું છે. વિશ્વ યુદ્ધ ભક્તિ છે.

કરતા પણ વધારે વસમી સ્થિતિ છે. કોઈને સરળ લાગે તેવી પરિસ્થિતિ ખરેખર તો અત્યંત ગંભીર છે. કોરોના વાયરસ આખા વિશ્વને હંફાવી રહ્યું છે. વિશ્વના ઘણા દેશોમાં તેનો બીજો રાઉન્ડ શરૂ થઈ ચૂક્યો છે. જેમની પાસે ખૂબ સંપત્તિ છે, સગવડો છે, મેડિકલ ક્ષેત્રની ઉત્તમમાં ઉત્તમ સગવડો છે તેવા પશ્ચિમના દેશો પણ થાકી ગયા છે અને હાંફી રહ્યા છે. બીજા રાઉન્ડને કારણે ત્યાં પણ સ્થિતિ વધારે વિકટ બની રહી છે.

મારાં સંતાનો, તમે સમજું છો. ભારત અને ગુજરાતમાં હજી તો પહેલો રાઉન્ડ ચાલી રહ્યો છે. એમાંય નવરાત્રિ, દુર્ગા પુજા, દશેરા, શરદ પુનમ, દિવાળી, બેસતું વર્ષ જેવા મહત્ત્વના તહેવારોની સિઝન પણ હવે શરૂ થવાની છે. જો આ તહેવારોમાં ગુજરાત અને ભારતમાં પરિસ્થિતિ સાચવવામાં ન આવે તો સ્થિતિ ખૂબ જ વણસી શકે તેમ છે. આ કપરી વાસ્તવિકતા છે. તમારી માતા તરીકે તમારું ધ્યાન રાખવું

ખુલ્લી બારી રમેશ તજ્ઞા

અને સાચી વાત કહેવી એ મારી ફરજ છે. હું હવે ઠંડીની ઋતુ શરૂ થઈ છે તે તરફ પણ તમારું ધ્યાન દોરું છું. ઠંડીમાં આ વાયરસ વધારે ઘાતક બને છે તે ભૂલવા જેવું નથી. જો તહેવારોની ઊજવણી અને ઠંડી ઋતુનો વધારે જોખમી સમય ઊભો થશે.

નવરાત્રિની ઊજવણી રોકવાની નથી. તમે ઘરમાં બેસીને બેઠા ગરબા કરી શકો છો, તમે અનુષ્ઠાન કરી શકો છો, તમે ભક્તિભાવ સાથે પૂજાઅર્ચન કરી શકો છો. અરે, ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરીને ભક્તિમય વાતાવરણને વૈશ્વિક પણ બનાવી શકો છો. નવરાત્રિની ઊજવણી તો કરવાની જ છે, માત્ર જાહેરમાં ગરબા કે રાસ રમીને આ વર્ષે ઊજવણી કરવાની નથી. મને સહેજે ય ખોટું નહીં લાગે હોં. હું કાંઈ નારાજ નથી આવું એટલા માટે કારણ કે સમયની થવાની, અરે હું તો રાજી થઈશ. વિકટ સમયમાં સમગ્ર વિશ્વને અનુકૂળ હોય તે રીતે

કેટલાક લોકો દલીલ કરશે રાજકારણીઓ તો સમજતા નથી. તમારી વાતમાં તથ્ય તો છેજ, પરંતુ કોઈ ભૂલ કરતું હોય એટલે આપણને ભૂલ કરવાનો અધિકાર મળતો નથી. એમણે પણ ખૂબ સાચવવું જ જોઈએ. જરૂર પડશે તો હું તેમને અલાયદો પત્ર લખવાની જ છું. તેમને પણ માનવતાના હિતમાં જાહેરમાં રેલીઓ અને ચૂંટણી પ્રચાર ન કરવાનું કહેવાની જ છું. એ માને કે ન માને, એ જુદી વાત છે પણ તમારે મારી વાત માનવાની છે. એ રાજકારણીઓ છે અને તમે ભક્તો છો. આટલો ફરક છે. ભક્તો હંમેશાં માતાના આદેશનું પાલન કરતા હોય છે. તમે આ વર્ષે જાહેરમાં નવરાત્રિ ન કરીને મારી સાચી આરાધના કરશો તો મને ખૂબ ગમશે. આવતા વર્ષે બમણા ઉત્સાહથી તમે નવરાત્રિ ઉજવીને આ વર્ષનું સાટું વાળી લેજો.

મારા ભક્તો, મારાં સંતાનો તમારો ભક્તિભાવ હું ક્યારેય ભૂલી ન શકું. નૃત્ય દ્વારા આરાધના કરવાની આ તમારી અપૂર્વ પરંપરાનું મને પણ ખૂબ ગૌરવ છે. મને તમારા માટે ખૂબ જ પ્રેમ છે. હું કાયમ તમારું ભલું ઈચ્છું છું એટલે જ આ પત્ર લખવાનું મને મન થયું. આ વર્ષે જાહેરમાં નવરાત્રિ એટલે તમારું નુકસાન, માત્ર તમારું નહીં સમગ્ર પ્રદેશનું અને સમગ્ર રાષ્ટ્રનું નુકસાન. તમને નુકસાન થાય એવું મને ન ગમે. તમે સંયમી અને વિવેકી છો એની મને ખબર છે. આ સમય સંયમ અને ધીરજની કસોટી કરનારો સમય છે. હું તમને આશીર્વાદ આપું છું કે આ કસોટીમાંથી તમે હેમખેમ પાર ઉતરશો અને બીજા પ્રદેશો અને પ્રજાઓ તેમાંથી પ્રેરણા લેશે.

તુલસીપત્ર

મારું કોઈકે ધ્યાન દોર્યું કે, સોશિયલ મીડિયામાં નવરાત્રિ શબ્દમાં ત્રિ અક્ષર પર ચોકડી મારીને લોકો એવો વ્યંગ કરી રહ્યા છે કે આ વર્ષે નવરાત્રિમાં ગુજરાતીઓ નવરા. ત્રિ શબ્દ દબાઈ જાય એટલે નવરાત્રિ શબ્દમાં માત્ર નવરા શબ્દ બચે છે. જે લોકો આવો પ્રચાર કરી રહ્યા છે તે લોકો વ્યંગના માધ્યમથી મારું અપમાન કરી રહ્યા છે. માત્ર જાહેરમાં ગરબા કરવાથી મારી આરાધના થતી નથી. મારાં સેંકડો ભક્તો ઉપવાસ ઈત્યાદિ કરીને સદીઓથી મારી સાચી રીતે આરાધના કરી જ રહ્યા છે.

વર્લ્ડ કૂડ પ્રોગ્રામના માનવતા મિશનનું સન્માન

મી જાન્યુઆરી, ૨૦૦૧ના ગોઝારા 🔾 💲 ધરતીકંપમાં કચ્છે ઘણું ગુમાવ્યું એ ખરું પણ કેટલુંક મેળવ્યુંય છે. ના, ઔદ્યોગિક વિકાસ કે પુનઃનિર્માણની વાત આજે નથી માંડવી, પણ સંકટ સમયનો સામનો કઈ રીતે કરવો, ધીરે ધીરે સ્થિતિને સ્વીકારીને કઈ રીતે ભવિષ્ય ભણી દુષ્ટિ માંડવી, બીજાઓને મદદરૂપ બનવું આ પાઠ કચ્છ આજે પણ નથી ભૂલ્યું. સ્થાનિક કચ્છની કે ગુજરાતની સંસ્થાઓ તાબડતોબ કચ્છ દોડી આવી હતી એ ઉપરાંત વિદેશી એજન્સીઓ કે સંસ્થાઓએ દેવદત જેવી ભૂમિકા ભજવી હતી. સંયુક્ત રાષ્ટ્રસંઘ પરિવારની યુનિસેફ, યુએનડીપી, ફિક્કી કેર, તિબેટના લામા ઉપરાંત એડીબી, વર્લ્ડ બેંક, રેડક્રોસની સાથે ડબલ્યુએફપી વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામે પણ મહત્ત્વની હૂંફ પૂરી પાડી હતી.

સ્ટોક્હોમથી શુક્રવારે વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ વર્ષ ૨૦૨૦ માટે શાંતિનો નોબેલ પુરસ્કાર જાહેર થયો એનો કચ્છના કોઈક ખૂણે આનંદ અનુભવાય એ સ્વાભાવિક છે. કચ્છ આમ પણ નમકહલાલ મુલક છે. નાના-મોટા સંકટ વખતે આવેલી મદદ ભૂલતું નથી. ડબલ્યુએફપીએ ભૂકંપગ્રસ્તો માટે ગુણવત્તાયુક્ત ખોરાક પહોંચાડવાની ચિંતા કરવાની સાથે આ ખોરાક પોષણક્ષમ હોય એની પણ દરકાર રાખી હતી. ૨૦૦૨માં યુનોની આ ફૂડ એજન્સીએ ચેન્નઈની સંસ્થા સાથે મળીને કચ્છમાં સર્વે કર્યો હતો. કચ્છ જિલ્લો ખોરાક ક્ષેત્રે સમગ્ર રાષ્ટ્રમાં અસલામત વિસ્તાર હોવાની લાલબત્તી ધરતી હતી તેમજ કેન્દ્ર સરકારને કેટલીક ભલામણો કરી હતી. દુનિયામાં ક્યાંય પણ પ્રાકૃતિક કે માનવસર્જિત કટોકટી

ઊભી થાય તો ત્યાં યોગ્ય સમયે, યોગ્ય જગ્યાએ, યોગ્ય માત્રામાં અને યોગ્ય લોકોને સ્વસ્થ જીવન .... એવો આહાર આપવા ડબલ્યુએફપી પહોંચી

૨૦૦૧માં કચ્છ-ગુજરાતમાં ધરતીકંપ થયો એના સાતમા કલાકે વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામની ટીમ કચ્છ પહોંચી આવી હતી. કચ્છીઓની સ્થિતિ સમજીને આ સંસ્થાએ હાઈપ્રોટીન બિસ્કિટ સાથે પોષણક્ષમ ખોરાકની શરૂઆત કરી હતી. એક વર્ષ દરમ્યાન આ એજન્સીએ કચ્છમાં ૬૩૪ મેટ્રિક ટન હાઈપ્રોટિન બિસ્કિટનું વિતરણ કર્યું. ૧૦૦૦ મેટ્રિક ટન ઘઉં અને ૧૫૦ મેટ્રિક ટન દાળ જરૂરતમંદોને પહોંચાડી હતી.

કચ્છમિત્રમાં ઉપલબ્ધ કટિંગોના આધારે આ તો એક વર્ષની કામગીરીનો જ ઉલ્લેખ છે. યુનો સંલગ્ન એજન્સીઓએ લાંબો સમય કચ્છને સહાયતા કરી હતી.

કચ્છને આફત સમયે જે અનુભવ્યું એ ડબલ્યુએફપીનો નૈસર્ગિક સ્વભાવ છે. વૈશ્વિક સ્તરે ભૂખમરા સામે લડવા માટેના પ્રયાસોનું સન્માન કરવામાં આવ્યું છે. ૧૯૬૧માં સ્થપાયેલા આ સંગઠનનું વડુંમથક રોમ ?(ઇટાલી) છે અને ૮૦

દેશમાં તેની કચેરીઓ આવેલી છે. ૨૦૨૦ના નોબેલ માટે અમેરિકી રાષ્ટ્રપતિ ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પના નામનીય ભલામણ થઇ હતી અને સંભાવના એવી હતી કે યુએઇ-ઇઝરાયેલ વચ્ચે દાયકાઓ જૂના વૈમનસ્યનો અંત આણીને શાંતિ સમજૂતી થઇ, ઉત્તર કોરિયાના તાનાશાહ કિમ જોંગ સાથેની બેઠક... આ બધા પ્રયાસો જોતાં ચૂંટણી

કુદરતી કે માનવસર્જિત આફત, યુદ્ધ જેવા સંઘર્ષથી છિન્ન-ભિન્ન વિસ્તારમાં પોષણક્ષમ અન્ન પહોંચાડવાનું વિરાટ કાર્ય કરતા ડબલ્યુએફપીએ ૨૦૦૧ના ભૂકંપ પછી કચ્છના પીડિતોના આંસુ પોંછ્યાં હતાં

વર્ષમાં ટ્રમ્પને નોબેલની ભેટ?મળી જશે પરંતુ એલાન થયું ત્યારે સૌએ અનુભવ્યું કે ડબલ્યુએફપી નૈસર્ગિક પસંદગી છે.

એવોર્ડ, સન્માન, પુરસ્કારની દુનિયામાં નોબેલનું નામ શિરમોર છે. આના તોલે કોઇ?એવોર્ડ નથી એમ કહી શકાય. વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામની વધુ વાત કરતાં પહેલાં થોડું આ એવોર્ડ વિશે જાણીએ. નોબેલ પ્રાઇઝ આપવાની શરૂઆત ૧૯૦૧થી થઇ હતી. સ્વિડનના ઉદ્યોગપતિ ઓલ્ફ્રેડ નોબેલએ વિસ્ફોટક ડાયનામાઇટની શોધ?કરી હતી. આજે માઇનિંગથી માંડીને માળખાકીય સુવિધા વિકસાવવામાં ડાયનામાઇટનો ઉપયોગ થાય છે, પરંતુ એ વખતે ઘાતક પદાર્થોના શોધક તરીકે ઓલ્ફ્રેડની મોતના સોદાગર તરીકેની બદનામી થવા માંડી હતી. એટલે ઓલ્ફ્રેડે નક્કી કર્યું કે કંઇક એવું કરવું જોઇએ જેથી આ દાગ દૂર થાય અને દુનિયા સારી રીતે યાદ રાખે. ૧૮૯૫ની ૨૭મી નવેમ્બરે ઓલ્ફ્રેડ નોબલે વસિયતનામું જાહેર કર્યું અને તેમાં ૯૦ ટકાથી વધુ સંપત્તિ સારા કાર્યમાં વાપરવા કહ્યું હતું. ?શરૂઆતમાં પરિવારમાં વાદ-વિવાદ થયો અને અંતે સર્વાનુમતે આ સંપત્તિનો ઉપયોગ પ્રાઇઝ આપવા માટે કરવાનું ઠરાવાયું. એ પ્રમાણે દર વરસે ભૌતિકશાસ્ત્ર, રસાયણશાસ્ત્ર, મેડિસીન, સાહિત્ય અને શાંતિ માટે જંગી પ્રાઇઝમની સાથે નોબેલ પુરસ્કાર આપવામાં આવી રહ્યા છે. ૧૯૬૮માં અર્થશાસ્ત્ર પણ ઉમેરવામાં આવ્યું. દર વરસે ૧૦મી ડિસેમ્બરે સ્વિડનના પાટનગર સ્ટોક્હોમમાં નોબેલ વિતરણ સમારંભ યોજાય છે. આ દિવસ એટલે ઓલ્ફ્રેડ નોબેલની પુષ્યતિથિ.

વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામના અધિકારી શાંતિનો નોબેલ અને ૧૧ લાખ ડોલર (૭ કરોડ રૂપિયા) સ્વીકારશે એ વિશ્વના વિશાળ સંગઠનના માનવતાભર્યા અભિગમનું સન્માન હશે. ડબલ્યુએફપીના પ્રવકતાએ કહ્યું કે, આ ગૌરવનો સમય છે. આ વખતે નોબેલ માટે ૨૧૧ વ્યક્તિ અને ૧૦૭ સંગઠનને નામાંક્તિ કરવામાં આવ્યા

હવે થોડી વિગતો વર્લ્ડ ફૂડ પ્રોગ્રામ વિશે. વિશાળ માનવતાવાદી સંગઠન દ્વારા દૈનિક ૫૬૦૦ ટ્રક, ૩૦ જહાજ અને ૧૦૦ વિમાનો દ્વારા દુનિયાના દુર્ગમ અને પડકારભર્યા વિસ્તારોમાં જરૂરતમંદોને અનાજ તથા બીજી જરૂરિયાત પહોંચતી કરવામાં આવી રહી છે.

આ કામ કપરું એટલા માટે છે કે, ફ્રન્ટલાઇન રિસ્પોન્ડિંગ એજન્સી તરીકે ડબલ્યુએફપીની ટુકડીએ યુદ્ધગ્રસ્ત વિસ્તારોમાં પણ સક્રિય રહેવું પડે છે. હાલમાં લગભગ ૨૦ દેશ એવા છે જ્યાં યુદ્ધ કે ગૃહયુદ્ધ-સંઘર્ષની ભીષણ સ્થિતિ છે, ત્યાં આ એજન્સી લોકોની વહારે પહોંચી રહી છે. એ સિવાય કુદરતી હોનારત, પર્યાવરણીય બદલાવ, મહામારી જેવી હોનારતોમાં પણ ડબલ્યુએફપી મહત્ત્વની ભૂમિકામાં જોવા મળે છે. વિવિધ વિકાસશીલ દેશોમાં ૧.૭૩ કરોડ બાળકોને શાળાઓમાં પોષણયુક્ત મધ્યાક્ષ ભોજન પૂરું પાડવામાં આવી રહ્યું છે. આ મહામિશન આસાન નથી. દુનિયાનું દુઃખ માથે લઇ લેનારી સંસ્થાને અનેક દેશો, સંપન્ન કોર્પોરેટ્સ દ્વારા સહાય મળે છે. ૨૦૧૯માં આઠ અબજ (જુઓ પાનું ૨)

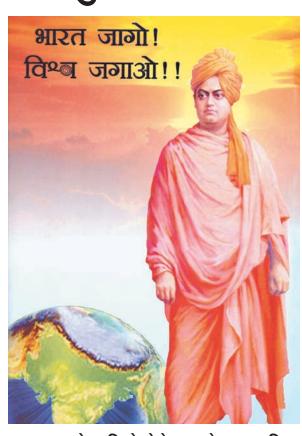

સ્વામી વિવેકાનંદનું આહ્યાનઃ જાગો, હે ભારત! "પ્રદીપ" અને "બાબા કા ઢાબા"

મી વિવેકાનંદના ૧૮૯૩માં શિકાગો ધર્મસભામાં અપાયેલા એ વિશ્વવિખ્યાત ભાષણની શતાબ્દિ પ્રસંગે બેલુર મઠ દ્વારા પ્રકાશિત પુસ્તક મેરે ભારત, જાગો! હાથમાં છે. માત્ર ૧૨૨ પાનાંની આ નાનકડી પુસ્તિકામાંસ્વામીજીના દેશદાઝથી છલકાતા ભાષણો અને અદુભૂત અવતરણો છે. દરેક દેશપ્રેમી માટે આ એક અમૂલ્ય રેફરન્સ બૂક છે. શિક્ષકોઅને વાલીઓ માટે યુવા-ઘડતરની પાઠશાળા છે, તો યુવા ભાઇબહેનો માટે દીવાદાંડી છે. મૂળ પુસ્તક શોધીને વાંચવાનું સહુને મન થાય એ ઉદ્દેશ સાથે આજે તેમાંથી કેટલીક વાતો મમળાવવી છે.

ભારતનો સંસારને સંદેશ નામના પ્રથમ પ્રકરણના પહેલા જ ફકરો વાંચો! જો પૃથ્વી પર જો કોઇ એવો દેશ છે, જેને આપણે પુષ્યભૂમિ કહી શકીએ; જો કોઇ એવું સ્થાન છે, જ્યાં પૃથ્વીના જીવોને કર્મફળ (પુષ્યકર્મ) ભોગવવા આવવું પડે; જો કોઇ એવો પ્રદેશ છે, જ્યાં પૃથ્વી પરના આધ્યાત્મિક જીવોએ અંતે આવવું રહ્યું; જો કોઇ એવો દેશ છે, કે જ્યાં ક્ષમા, ધીરજ, દયા, નૈતિક શુદ્ધિ વગેરે સદ્વૃત્તિઓનો સર્વાધિક વિકાસ થયો હોય અને જો કોઇ એવો દેશ હોય કે જ્યાં આધ્યાત્મિક અને આત્મલક્ષી વિકાસ થયો હોય, તો એ ભૂમિ ભારત છે. સ્વામીજીના શબ્દોમાં ભારતપ્રેમ અને આત્મવિશ્વાસ અને શ્રદ્ધા ભારોભાર છલકે છે.

એવું નથી કે આ વાત ભારતીયોની આપબડાઇ છે. વિદેશી ચિંતકોએ પણ આ જ વાતનો પડઘો પાડ્યો છે. પ્રખ્યાત જર્મન દાર્શનિક શોપનહોવરના વાક્ય સમસ્ત સંસારમાં ઉપનિષદ જેવું સર્વહિતકારી અને ઉન્નત સાહિત્ય ક્યાંય નથી. તેણે મને જીવનભર શાંતિ આપી છે અને મારા મર્યા પછી પણ એ જ મને ચિરશાંતિ આપશે! આ દાર્શનિકે એમ પણ કહ્યું હતું કે ભારતના

ભારત એ ભૂમિ છે જેને આપણે પુણ્યભૂમિ કહી શકીએ, જ્યાં ક્ષમા, ધીરજ, દયા, नैतिङ शुद्धि षेवी सारी वृत्तिओ अने આધ્યાત્મિકતાનો સહુથી વધુ વિકાસ થયો છે!

આધ્યાત્મિક દર્શનથી જગતમાં અભૂતપૂર્વ વૈચારિક ક્રાંતિ થશે. આજે જ્યારે જગત સાંપ્રદાયિક ત્રાસવાદ અને અશુશસ્ત્રોના ખડખડાટથી ત્રસ્ત છે, ત્યારે ભારતના શાંતિમય સહ-અસ્તિત્વ અને સહિષ્ણુતાના મંત્રો

જગત માટે સર્વનાશથી બચવાના અંતિમ અને કારગર

ઉપાય છે, તેનો કોણ ઇન્કાર કરી શકે તેમ છે?સ્વામીજીના મતે ભારતની આધ્યાત્મિક ચેતના તેનું સહુથી મજબૂત પાસું છે. આજે

એટલી જ સાચી સાબિત થઇ

મેરે ભારત, જાગો પુસ્તકમાં એક રોમાંચકારી પ્રકરણ છે. તેનું શિર્ષક છે, મારી ક્રાંતિકારી યોજના! રખે તેને કોઇ રાજકીય ચળવળ માટેની યોજના સમજે.

સ્વામીજી ચુથ એનર્જી 🔍 અશોક શર્મા આધ્યાત્મિક સાહિત્યના

હતા, બીજી બાજુ તત્કાલિન સમાજમાં વ્યાપ્ત દૂષણોના પ્રખર ટીકાકાર પણ હતા. એ દૂષણોને દૂર કરવા શું કરવું જોઇએ? તેનું એક સદી પછી પણ આ વાત સમાજ-મનોવૈજ્ઞાનિક ઢબે સુંદર

વિશ્લેષણ કરતાં સ્વામીજી લખે છે, સામાજિક દોષોના નિવારણનું કાર્ય વસ્તુનિષ્ઠ નથી પણ આત્મનિષ્ઠ છે. અર્થ એ કે જે સુધારો કરવા માંગીએ છીએ તેને જાતે સમજીએ. મહાત્મા ગાંધીએ પણ વ્યક્તિગત સત્યાગ્રહને પ્રાધાન્ય આપ્યું હતું, તે યાદ કરવા જેવું ખરું! સમસ્યાના સમાધાન માટે લોકમત જાગૃત કરવો જરુરી છે. અને લોકમત માટે લોકશિક્ષણ અનિવાર્યછે. લોકોને શિક્ષિત કરો, પછી તેને સંગકિત કરો. આ કેવી બુદ્ધિગમ્ય વાત છે! શિક્ષિત ન હોય તે સંગક્રિત થાય તો શું થાય ? હિંસા અને અવ્યવસ્થા કે બીજું કાંઇ? સ્વામીજી જાણતા હતા કે આ લાંબો પંથ છે. તેમાં ખૂબ ધીરજ જોઇએ. આ રાતોરાત થઇ શકે તેવું કામ નથી. વળી જે રાતોરાત થાય તે લાંબું ટકે પણ નહીં!

યુવા મિત્રો! સ્વામીજીની એ ક્રાંતિકારી યોજના શી હતી ? તેની રસપ્રદ વાત આવતા અંકે કરીશું. પણ ત્યાં સુધી એક કામ કરીએ. તમને અગત્યની લાગતી આજની સમસ્યાઓની યાદી બનાવો. તેના સમાધાન માટે શું કરવા જેવું છે? તમે શું કરી શકો ?એક વાત યાદ રાખો.

જે અભિપ્રાયને હકિકતોનો આધાર નથી તેનું કોઇ મૂલ્ય નથી! દા.ત. તમે શિક્ષણની સમસ્યા પર વિચાર કરતા હો અને વાસ્તવિક પરીસ્થિતિ અંગે કોઇ માહીતિ ન ધરાવતા હો તે ચાલે ખરું? આજે તો સ્માર્ટફોનની એક ક્લિક પર માહિતીનો ખજાનો ખુલી જાય તેવી સુવિધા છે. જો કે એમાંથી કામની કેટલી એની દુવિધા પણ ખરી! એટલે નીરક્ષીર વિવેકથી કામનું અને નકામું અલગ તારવો. શિક્ષક, વાલી કે સાથીઓ સાથે સંવાદ કરી સમસ્યાનું તમારું પોતાનું વિધાન અને સુચિત નિદાન તૈયાર કરો. બસ, અહીં જ ક્યાંક સ્વામીજીની પેલી ''ક્રાંતિકારી યોજના''નું મૂળ છે!

તો પ્રત્યેક શહેરમાં છે!

દિલ્હીના માલવિયા નગરમાં નાનકડી દુકાનમાં પંજાબી મટર પનીર શાક અને પરોઠા વહેંચતા ''બાબા કા ઢાબા''ના ૮૦ વર્ષના વૃદ્ધ દંપતીનો અશ્રુભીનો વીડિયો શેર કર્યો ત્યારે જેની તરફ કોઈ જોતુંચ નહોતું એવી નાનકડી હાટડીમાં માનવ સહેલાબ ઉમટી પડ્યોઃ મજાની વાત તો એ હતી કે ચારેય તરફથી એટલી બધી મદદ ઉમટી કે એમણે બીજો એક વીડિયો બનાવ્યો કે જેમાં વધુ મદદ ન કરવા વિનંતિ કરવી પડી

પા સોશિયલ મીડિયાની ઉજળી બાજુ દર્શાવતી બે ઘટના બની. પહેલી તો વડોદરામાં વસતા અને પુસ્તકને જીવનસાથીથી વિશેષ પ્રેમ કરતા પ્રદીપ વિશેની અને બીજી ઘટના એટલે દિલ્હીમાં ''બાબા કા ઢાબા'' ચલાવતા એંશી વર્ષના વૃદ્ધ દંપતીની. ખ્યાતનામ લેખક જીતેશ ડોંગા દ્વારા જ્યારે પ્રદીપનાં જીવન વિશેનો લેખ પ્રસ્તુત થયો ત્યારે એમ લાગ્યું કે ખરેખર પુસ્તકોને આત્મસાર કરીને ખરાબ પરિસ્થિતિમાં પણ જીવન વ્યતિત કરનારી આવી વ્યક્તિ પણ હોઈ શકે ખરી ? લોકડાઉનમાં અઠવાડિયું જમવાનું ન મળ્યું હોય અને કોઈક પોલીસવાળો જમવાનું આપી જાય ત્યારે એ ભોજન આરોગીને જાણે પરીક્ષા આપવાની હોય એ રીતે પાછી ચોપડી વાંચવા બેસી જાય; આવો પુસ્તક પ્રેમ જવલ્લે જ આજના સમયમાં જોવા મળે એમ છે. તો બીજી તરફ યુટ્યુબર ગૌરવ વાસાને પોતાની યુ ટ્યુબ ચેનલ સ્વાદ ઓફિશિયલ દ્વારા દિલ્હીના માલવિયા નગરમાં નાનકડી દુકાનમાં પંજાબી મટર પનીર શાક અને પરોઠા વહેંચતા ''બાબા કા ઢાબા''ના ૮૦ વર્ષના વૃદ્ધ દંપતીનો અશ્રુભીનો વીડિયો શેર કર્યો ત્યારે જેની તરફ કોઈ જોતુંય નહોતું એવી નાનકડી હાટડીમાં માનવ સહેલાબ ઉમટી પડ્યો. વૃદ્ધ દંપતીએ સ્વમુખે કહ્યું એમ જાણે એમનું સ્વપ્ન સાકાર થયું હોય એમ એમને ત્યાં જમવા માટે લોકોની ભીડ ઉમટી પડી! મજાની વાત તો એ હતી કે ચારેય તરફથી

વિનંતિ કરવી પડી. લોકડાઉન સમગ્ર વિશ્વ માટે એક સંબોધતાં બે ઉદાહરણ છે. આમ જોવા

ગીતમાલા

સંડે કે સંડે (શેહનાઈ), ઇના મીના ડિકા

એટલી બધી મદદ ઉમટી કે એમણે બીજો એક

છલું અઠવાડિયું અદ્ભૂત હતું. ગોઝારો સમય હતો કે જેમાં ધનિક વર્ગ કરતા અનેકગણી અસર મધ્યમ અને સામાન્ય પરિસ્થિતિમાં જીવતા લોકોને થઈ હતી. એમાં પણ ભારતમાં વસતા અને રસ્તાની બાજુએ વેપાર ચલાવતા લોકો માટે તો આ સમય કોઈ રાત્રે દિઠેલ દુઃસ્વપ્ન સમાન રહ્યો હતો. કોઈક પગપાળા પોતાનાં ઘરે જવા નીકળ્યું હતું તો કોઈ પ્રદીપની જેમ અઠવાડિયાઓ સુધી ભૂખ્યું રહ્યું હતું. એમનાં જીવનમાં કોરોના એ સહેજ અલગ રીતે કાળો કેર વર્તવ્યો છે એમ કહીએ તો સહેજ પણ અતિશયોક્તિ નથી. ભલ ભલા મજબૂત ગજાના સામાન્ય વેપારીઓનું મનોબળ પણ આ લોકડાઉને તો ડ્યું છે. આ એવા લોકો છે કે જે શ્રી ધ્રુવ દાદાની જગવિખ્યાત કવિતાની જેમ 'દરિયાની મોજ'માં હતા અને 'ઉપરથી

કુદરતની પણ રહેમ' હતી. આ બધું જ રાતો-રાત છીનવાયું. રોજિંદા કમાઈને ગુજરાન ચલાવતા લોકોના વેપાર ધંધા તો કંદાચ હજી પણ થાળે પડ્યા નથી. આવે સમયે એમની હૈયા વરાળ સોશિયલ મીડિયામાં અનુભવાઈ અને આ વર્ગનું ઉદાહરણ પૂરું પાડતા એવા બે વ્યક્તિત્વને સહુએ સાથે મળીને અદ્ભુત રીતે આવકાર અને સત્કાર આપ્યો.

પણ આ બે મુદ્દા આજે લેખમાં વીડિયો બનાવ્યો કે જેમાં વધુ મદદ ન કરવા સમાવિષ્ટ કરવાનો ઉદ્દેશ્ય એ છે કે પ્રદીપ અને બાબા કા ઢાબા તો આ વર્ગને

હી જો ન સમજે વો જાલિમ પ્યાર ક્યા જાને

(પરછાંઈ), ન મારો નજરિયા કે બાન (પહલી

ઝલક), કૈસે આઉ જમુના કે તીર...(દેવતા),

બલમા અનાડી મન ભાંએ (બહુરાની), આધા

હૈ ચંદ્રમા (નવરંગ)... વ.વ. એમનાં ગીતોમાં

શાસ્ત્રીયતા હતી, ભારતીયતા હતી અને કાંઈક

નવીનતા હતી, તાજગી હતી, કરુણતા હતી જે

આપણને ભીતરથી ભીંજવી દે, પ્લાવિત

(તરબોળ) કરી દે. તેમનાં સંગીતમધુર ગીતો

હૈયેથી હોઠે સહજભાવે આવી જાય, વસી જાય

ભીતર. અંતે, ચિતલકર રામચંદ્રના સંગીત

કમ્પોઝિશનમાં દેશપ્રેમથી તરબતર કરી રડાવી

જાનો... (શિન શિનાકી બૂબલા બૂ), મુહોબ્બત જાય તેવું ગીત લતાએ ગાયું કે જેણે નવી

જઈએ તો પ્રત્યેક શહેરમાં તેઓ વસે છે. સાહેબ! આજે પુસ્તકોને માત્ર મોટા બુક સ્ટોર્સમાંથી ખરીદતા લોકો જો પોતાના જ શહેરના રસ્તે દૃષ્ટિ કરે તો પ્રદીપ પ્રત્યેક શહેરમાં જડી આવે એમ છે. તો વળી, મહામારીને પરિશામે સ્ટ્રીટ ફૂડને પણ મંદીનો ''કોરોના'' થયો છે ત્યારે આપણાં શહેરમાં આવેલા ''બાબા કા ઢાબા''ની આંખોમાં આવેલા મંદીના અશ્રુ જો લૂછી શક્યાને તો એમ લાગશે કે માનવતોને ''કોરોના''થી આબાદ બચાવી છે.

દેશના એક અતિ ગરીબ પાસાની તસવીરને લોકો સમક્ષ મૂકવા બદલ જીતેશભાઈ અને ગૌરવભાઈને પણ અભિનંદન આપવા પડે એમ છે કારણ કે આજના સમયમાં કોઈપણ પ્રકારે સત્કાર્ય કરવું જરૂરી છે; પછી એ પ્રત્યક્ષ રીતે થાય કે પછી કોઈ લેખ કે વીડિયો દ્વારા થાય એ મહત્ત્વનું નથી. ગીતામાં વર્શવેલું આ એક

દેશના પ્રત્યેક શહેરમાં વસેલા પ્રદીપને શોધીએ, બાબા કા ઢાબાને શોધીએ અને એમને પ્રોત્સાહન આપીએ કારણ કે વાંચન એ માનસ તૃપ્તિ છે અને ભોજન એ ક્ષુધા તૃપ્તિ છે! એમના અને આપણા જીવન નિવાંહ માટે આ બંને ખૂબ જરૂરી છે. આ સંતુલનથી જ તો દુનિયા ટકી છે! માણસ જેવો બીજો ટેકો ખુદ માણસ પણ બનાવી શક્યો નથી અને ન તો ક્યારેય બનાવી

> લબૂક-ઝબૂક ગુમ હતી માણસાઈ માણસોની ભીડમાં ! એક બુંદ કોરોનાનું શું પડ્યું ! ભીડ ડૂબી થઈ અને માણસાઈ તરી આવી !

દિલ્હીમાં જવાહરલાલ નેહરુની આંખો ભીની

કરી દીધી હતી (૧૯૬૩) અને એ આજે પણ

અનેક શ્રોતાઓની આંખોને સજલ કરતી રહે છે

'એ મેરે વતન કે લોગો, જરા આંખો મેં ભર લો

પાની જો શહીદ હુએ હૈ ઉનકી જરા યાદ કરો

watch?v=Y-S6SEGVmWg (จแนร)

https://www.youtube.com/watch?v=

બીજઃ થિયોસોફિકલ સોસાયટીના વરિષ્ઠ

મિત્રશ્રી મુકુલભાઈ ભટ્ટ તરફથી સાભાર.

https://www.youtube.com/

કુરબાની.(ગીતકારઃ પ્રદીપ)'.

NBsBNSkiA6U (จใส)

સુરતમાં ડોશીમાને ઓટલેથી!

જરાતમાં સામાજિક થયો. સુધારાનું પ્રતિક એટલે કોરોનાકાળમાં સ્થળાંતરિત કર્યું. તેના તંત્રી તરીકે મેં ઉંમરમાં તેઓથી હું મોટો પણ નેહા નગર એટલે પણ સુરત. આવા ૧૯૮૪ના બહુમુખીશહેરનું યુવાધન પણ અનોખું હોય એમાં શી નવાઇ ! આજે જેનો હું સાક્ષી રહ્યો છું એવા પટેલે (હાલ 🌓 🗪 🔌 સુરતના થનગનતા વિદ્યાર્થીઓની સંસ્થા 'ક્રિએટિવ ક્લબ' વિશે વાત રી જિ ન લ માંડવી છે. આ લેખનું શીર્ષક વાંચી એન્જિનિયરિંગ તમને જરૂર આશ્ચર્ય થયું હશે કે આ કયા ડોશીમાની વાત થઈ રહી છે. ૧૯૮૨માં સુરતમાં ભણાવાનું શરૂ કર્યું એ પૂર્વ સુરતમાં જનક પટેલ અને વિજય શાળામાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓ હતા. કિશોરાવસ્થામાં જ તેઓએ ગરીબ વિદ્યાર્થીઓ માટે કંઇક કરવું જોઇએ એવું વિચારી લીધું હતું. આ દિશામાં 'સમાજરચના'ના શાળાના અભ્યાસક્રમે પ્રેરણા પૂરી પાડી અને સુરતમાં ઘોડદોડ રોડ પર આવેલી સેંટ ઝેવિયર્સ શાળામાં

રોજ સાંજે સ્લમમાં રહેતા ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને ભણાવાના વર્ગો શરૂ કર્યા. એંસીનો દાયકો શરૂ થયો અને તેઓને લાગ્યું કે આ કામને વધુ વ્યવસ્થિત કરવા સંસ્થા હોવી જરૂરી છે. પરિણામે ક્રિએટિવ ક્લબનો આરંભ વર્ષ ૧૯૮૧માં કંઇક નક્કર કરવું જોઇએ એવું

ક્રિએટિવ

જૂન મહિનાના અંકમાં જનક_ સ્ર્રતની 🍆

અધ્યાપક) લેખ લખ્યો. તેનું શીર્ષક હતું 'ડોશીમાને ઓટલેથી'. આ લેખમાં જનક દર્શાવે છે, ''આજે હું એ ડોશીમાની કહાણી કહીશ કે જેમની આસપાસ અમે ક્રિએટિવ ક્લબના તાણાંવાણાં ગૂંથ્યાં. જેમની છાયામાં અમે કેટલીય સાંજો વીતાવી અને ક્રિએટિવ ક્લબના વિકાસનાં સપનાં ઘડ્યાં છે.''

ક્લબમાં સાથે અન્ય મિત્રો જોડાયા અને ઓગણીસમી સદીનું અન્યવિદ્યાર્થીઓ જોડાતા ગયા સિવિલ હોસ્પિટલ નજીક ફૂટપાથ યુવાન સભ્યો આજે ૪૦ વર્ષ બાદ

> અધ્યાપક નામા 🔍 ગૌરાંગ જાની

કોલેજમાં સાંધ્યશાળામાં અમે સૌ જોડાયા. સેંટ ઝેવિયર્સ સ્કૂલના ફાધર કુટીનોએ શાળાના ઓરડા અમારા માટે ખોલી આપ્યા. સાંજે પાંચથી સાત દસથી વધારે વિદ્યાર્થીઓ અને હું ત્યાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને અંગ્રેજી, ગુજરાતી, વિજ્ઞાન એવા વિષયો ભણાવતો. નિયમિત વર્ગો લેવાતા અને વર્ગ પૂરા થાય બાદ અમે સૌ આ સાથે ચર્ચાઓનો દોર હવે તમને એ ડોશીમાની વાત પણ ચલાવતા. જોકે ડોશીમાને

કરું. જનક જ્યારે નવમા ધોરણમાં ઓટલે દુનિયાભરની વાતો થતી. હતો ત્યારે તેના ઘરથી નજીક એક ડોશી ભીખ માંગવા બેસી રહેતાં. એ કોઈ દિવસ હાથ લંબાવતા નહીં. જનક તેઓ તરફ ખેંચાયો વિના ખાસ કરીને ગરીબો માટે અને એ એકલા રહેતાં ડોશીમાને જમવાનું આપવાનું શરૂ કર્યું. ડોશીમાનું ઝૂંપડું તેઓના સગાઓએ પચાવી પાડ્યું હતું. જનકે તેઓની સ્થિતિ જાણી અને

વિચાર્યું. એક બે વર્ષ બાદ જનકની તેનો હું સાક્ષી છું.

ગુજરાત. સાથે વિશ્વ સાથેના ત્યારે તો જનક અને વિજય પર ડોશીમાના ઓટલે રોજ સાંજે સુરત શહેરમાં મહત્ત્વનાં સ્થાને છે. વેપારનું સદીઓ પુરાણું કેન્દ્ર પણ કોલેજીયન બની ચૂક્યા હતા. આ બેઠકો જામતી. આ કોલેજીયન ડો. કિરણ દેસાઇ (હાલ નિયામક-ખરૂં અને આજે વિશ્વના સૌથી વધુ ક્લબના ઉપક્રમે વર્ષ ૧૯૮૪માં મિત્રો સાથે હું પણ જોડાયો અને સેન્ટર ફો૨ સોશિયલ સ્ટડીઝ, વિકસતા શહેરોમાં સુરત. અમે 'તણખો' નામનું માસિક શરૂ ક્રિએટિવ ક્લબનો સભ્ય બન્યો. સુરત), શૃંગી શાહ (એડવોકેટ), શાહ શ્રમિકોની પીડાને વ્યક્ત કરતું જવાબદારી નિભાવી. વર્ષ સૌએ મને અપનાવી લીધો. પત્ની અમદાવાદ), વિજય દેસાઇ હર્ષાને ભાભી (બિઝનેસ), દત્તુ કહેનારાઓની (બિઝનેસ), સંજય કાળુ (મેટ્રો લાંબી યાદી છે. જનક અને વિજયે શરૂ કરે લી

આદર્શ સમાજ ઘડવાનાં સપનાં પણ જોતા પણ કોઇપણ પ્રકારની ભારેખમ વિચારસરણીના બોજ કંઇક કરવું જોઇએ એ મુદ્દો પ્રમુખ રહેતો. અમારા આ ટોળામાં માત્ર હું જ પરિણીત હતો પણ ધીમેધીમે ડોશીમાના ઓટલેથી મિત્રતા આજે કેટલાક દંપતીઓમાં અને

ક્રિએટિવ ક્લબના ઉત્સાહી

(આશા), ક્તિના હંસી હૈ મૌસમ; રાધા ના પ્રોજેક્ટ ઇન્ચાર્જ સુરત), અમર બોલે ના બોલે ના બોલે રે...(આઝાદ), ગોરે અને રાધિકા (બિઝનેસ), એષા ગોરે ઓ બાંકે છોરે (સમાધિ), શામ ઢલે ખિડકી શહ (નેધરલેન્ડ), પ્રદીપ ચોક્સી તલે; નામ બડે દરસન છોટે; ભોલી સુરત દિલ (આર્કિટેક્ટ), કેતન પટેલ કે ખોટે (અલબેલા), દેખ તેરે સંસાર કી હાલત (કન્સ્ટ્રક્શન વ્યવસાય), હીના ક્યા હો ગઈ ભગવાન; કાન્હા બજાયે બંસરી પટેલ (સમાજસેવા), મિલન જાની ઔર ગ્વાલે બજાયે મંજીરે (નાસ્તિક - પહેલો (ફરસાણનો વ્યવસાય). ગરબો), મુજપે ઈલજામે બેવફાઈ હૈ એ ક્રિએટિવ ક્લબના ઉપક્રમે અમે

'સિંહાસન ખાલી છે' નાટક ભજવ્યું હતું. ડો. વિજય સેવક અમારા દિગ્દર્શક. ગાંધી સ્મૃતિ હોલમાં નાટકના બે શો કર્યા ત્યારે અતિથિવિશેષ તરીકે દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટીના કુલપતિ ડો. ઉપેન્દ્ર બક્ષી હતા. આ નાટક સાથે અમે એક સ્મરણિકા પ્રકાશિત કરી અને તેમાં જાહેરાતો છાપી ભંડોળ ઊભું કર્યું અને તેનો ઉપયોગ સામાજિક કામ માટે કર્યો. 'કોઇપણ એક ફૂલનું નામ બોલો' મધુરાય લિખિત આ નાટકનાં પાત્રોમાં ડો. કિરણ દેસાઈ હતા અને હિતેશ જરીવાલાએ તેનું દિગ્દર્શન કરેલું. ક્રિએટિવ ક્લબ અને તેના માસિક 'તણખો' વિશે તેમના કુટુંબમાં પરિવર્તિત થઈ છે આવતા અંકે વધુ વાત કરીશું.

મુહબ્બત... (યાસ્મીન), અબ તો આજા મેરી કિસ્મત કે ખરીદાર (અનારક્લી), તુમ ક્યા

સ્પોટ લાઈટ ડોલરનું યોગદાન પ્રાપ્ત થયું હતું, પરંતુ પ્રવૃત્તિનો પંથારો અને તેમાં થતી વૃદ્ધિને લીધે ૪.૧ અબજનો ફન્ડિંગ ગેપ રહેતો હોવાનું પ્રોગ્રામના અધિકારીઓ જણાવે છે. તદ્ઉપરાંત

અનેક દેશોમાં ખેતી, અનાજ ઉત્પાદન સુધારણા અને વન વિસ્તાર વધારવામાં પણ ડબલ્યુએફપી જવાબદારી વહન કરી રહ્યું છે. ડબલ્યુંએફપીની કામગીરીનો નાનકડો નમૂનો જોવો છે ? વર્ષ ૨૦૧૯માં ૪૨ લાખ મેટ્રિક ટન અનાજ પહોંચાડ્યું...આનું

વજન ૮૪૦ એશિયન હાથીની બરોબર થાય! માનવતાનું આવું મહાન કાર્ય કરતી સંસ્થાને નોબેલ શાંતિ સન્માન મળ્યું તેમાં કચ્છ જેવા અનેક વિસ્તારના લોકોની દુઆ-પ્રાર્થના-શુભભાવના કામ કરી ગઇ એમ ન

વિચરતી જાતિના વિતક

આ માડીના પરિવારનું કોણ છે અહીંયા ? એવું મે હાજર સૌને પુછ્યું,

'માજી નિરાધાર છે..' એવો જવાબ સૌએ આપ્યો. મે પુછ્યું, 'આપણી સાથે કેટલા વર્ષાથી રહે છે?' 'વર્ષોથી.'

'તો પછી એ નિરાધાર કેવી રીતે કહેવાય? આપણે એમનો પરિવાર કેમ ન બની શકીએ ? જાણું છુ મુશ્કેલ છે પણ એટલુંયે મુશ્કેલ નથી. રોજ સવાર સાંજ નવડાવવાનો

ને ખવડાવવાનો વારો ન કરી શકીએ? અમથાય આપણે દાન ધરમ તો કરી શકતા નથી ? આપણી તાવડી તડાકા લેતી હોય ત્યાં આવા ધરમ ક્યાંથી કરવાના? એવું તમે જ કહેતા હોવ છો. પણ આવા માડીની સેવા માટે તો ફદિયોય ખર્ચાવાનો નથી.વળી ખાવામાં કાંઈ એ ઢગલો ખાવાના નથી. માંડ એક રોટલી કે થોડી ખીચડી. આપણે આટલું ન કરી શકીએ તો આપણે માણસાઈમાંથી પણ ગ્યા

મારી વાત સૌના મનમાં ઉતરી.. એ પછી

કહી શકાય ? ચારેક બહેનો પાણી લઈ આવી અને માજીને નવડાવ્યા. એક બહેને પોતાના સ્વચ્છ કપડાં માડીને પહેરાવ્યા. એકે છાપરુ સાફ કરી સરખુ ગોઠવ્યું અને એક ભાઈ ખાટલો લાવ્યા એમાં

ગોદડું પાથરી માડીને સુવડાવ્યા. આપણી આસપાસ આવા કેટલાય વડીલો રહે છે જેમની કાળજી કરે એવું એમનું પોતાનું આ દુનિયામાં કોઈ નથી. આપણે ભાષણોમાં આપણી સંસ્કૃતિ અને વસુદૈવ કુટુંબકમઃ ની વાતો ખૂબ કરીએ પણ ખરેખર એવું છે ખરુ ? વિચારવાની જરૂર છે...

ગયા. કારણ કે રાધાની રીસ પવિત્ર હતી અને કૃષ્ણની મનાવી લેવાની કળા બેનમૂન હતી.

વિચાર વલોણું

આ વાત ઈન્દિરાને જરાય નહોતી ગમતી. રીસામાણા-મનામણાં અંગેની એક વાત ખાસ યાદ રાખવી જોઈએ કે રીસાવાની મજા જેમને સરસ મનાવતા આવડતું હોય એની પાસે જ હોય છે. જે વ્યક્તિને સુંદર રીતે મનાવતા ન આવડતું હોય તેની પાસે રીસાવું એ ''ભેંસ આગળ ભાવગત્'' કરવા જેવી ઘટના છે. વળી, એ પણ સમજવાનું છે કે વારંવાર રીસાવાનું પણ ન હોય. જો તમે

વાંરવાર રીસાવ તો તમારા રીસાવાની કિંમત ઘટી જતી હોય છે. આમ તો રીસાતી વખતે આંતરિક પવિત્રતા જાળવી રાખવાની હોય છે. કોઈને હેરાન કરવા, બદલો લેવા કે કોઈ ચોક્કસ ગણતરીથી રીસાવું એ પાપ છે. પોતાનું અસ્તિત્વ સાબિત કરવા પણ રીસાવાનું નથી. અન્યાય અને અવગણના સામેના એક પવિત્ર શસ્ર તરીકે રીસામણાનો ઉપયોગ કરી શકાય. રીસાવું એ અપવાદ છે એ ખાસ યાદ રાખવાનું છે. કૃષ્ણથી રાધાજી રીસાયા છે પણ એ રીસામણા અમર બની

એટલે એ બંને પાત્રોના રીસામણા-મનામણાંના ગીતો કવિને લખવા ગમે છે. કોઈક સરસ મનાવનાર આપણી પાસે હોય ત્યારે રીસાવું એ સ્વર્ગીય સુખની અનુભુતિ કરાવે છે. આવુ સુખ સૌને મળો. ઈતિ સિધ્ધમ

''હાર કે હો જીત, બંને ચાલશે, ખેલ એ સમજી, રમતની લે મજા'' - કવયિત્રી શ્રીમતી રેખા જોશી, અમદાવાદ.

આહાર વિહાર

સાધન સંપન્ન છે તેઓ નોંધપાત્ર માત્રામાં ખોરાકનો બગાડ કરે છે. રોજીંદા ભોજનમાં પણ થાળીમાં એઠું વધારે છે અને ફેંકી દે છે. અનેક ગૃહિણીઓ, એકલા રહેતા અને નોકરી કરતાં યુવાનોની ભોજનશૈલી તૈયાર ખાદ્યો પર બગાડ થતો જોવા મળે છે. મોટા પાયે આધારીત છે. તેઓ ફ્રીઝમાં ઢગલાબંધ ખાવાની પ્રોડક્ટસ ભરી રાખે છે અને પછી એક્સપાયરી ડેટ આવે ત્યારે વગર વાપર્યે જેમનું તેમ એ બધુ ખાશું ડસ્ટબીનમાં જાય છે. હોટલમાં પણ આજકાલ 'લાર્જ સાઈઝ'ના ફૂડનો ટ્રેન્ડ છે. જેમકે બહુ મોટી સાઈઝના પીઝા, બર્ગર, ઢોંસા, ઉત્તપમ, છે. આવા પાર્ટી અને પ્રસંગોમાં એક વ્યક્તિ કરવાના રહેશે.

તેવી જમ્બો થાળી વગેરે હોટેલોમાં પીરસવામાં માત્રામાં ખોરાકનો બગાડ કરતી હોય છે. આવે છે અને લોકો પણ આવું ખાણું ઓર્ડર આજકાલ ઉચ્ચ પૈસાપાત્ર વર્ગોમાં આ બધું કરીને ખૂબ બધું ખાવાનું વધારીને બગાડ કરે છે. જમણવાર, લગ્ન પ્રસંગ, બર્થડે પાર્ટી અને અન્ય પ્રસંગોએ પણ ભારે માત્રામાં ખોરાકનો અંકુશ મેળવી શકીએ તો પણ અનેકગણું

વાનગીઓના કાઉન્ટર હોય છે. એક વ્યક્તિ આ શક્વાની. આથી કેટલાય લોકો તો જોઈતી-વણજોઈતી બધી જ વાનગીઓ લઈ, ચાખી-ચાખીને વધેલી આખી ડીશ ડસ્ટબીનમાં મૂકી દે ખોરાકનો બગાડ અટકાવવા માટે પણ

પરોઠા, અનેક વાનગીઓ એકસાથે ભરી હોય બીજા બે-ત્રણ વ્યક્તિઓ ખાઈ લે એટલી સાહજીક માની લેવામાં આવે છે.

જો આપણે દરેક સ્તરે આ બગાડ ઉપર ભોજન બચાવી શકીએ છીએ અને જો આમ બુફ્રેમાં પણ દેશી-વિદેશી અનેક નહીં કરીએ તો ભવિષ્યના ભૂખમરા માટે તૈયાર રહેવું પડશે. એટલે આ વિશ્વ આહાર બધી જ વાનગીઓ ક્યારેય નથી ખાઈ દિવસ નિર્મિત્તે આપણે બધા જાગૃત નાગરીક બનીને સારું-પોષણક્ષમ ભોજન લેવા માટે જેટલા પ્રયત્નો કરીએ તેટલા જ પ્રયત્નો

વિશ્વનાં બાળકોને ગુજરાતી શ્યામ ચાવડા શ્રીનગરથી ભણાવે છે

નગર પહેલગાંવ હાઇ વે 🔰 🛮 પર પુલવામા નજીક આવેલું નાનકડું ગામ સલાદ મુખ્ય હાઇ વે પર આવ્યું છે, ત્યાં ચારમાળની ભવ્ય ઇમારતમાં અલ મદીના ઇન્ટરનેશનલ સ્કૂલ છે, જ્યાં આ અમદાવાદના કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગવેજના જાણીતા ડોક્ટરેટ પ્રાધ્યાપક શ્યામ ચાવડાને કાશ્મીરી બાળકોનો એવો તો લગાવ લાગ્યો છે કે પોતાના નાનકડા પરિવાર સાથે વર્ષ દરમિયાન અવારનવાર શ્રીનગર જઈને

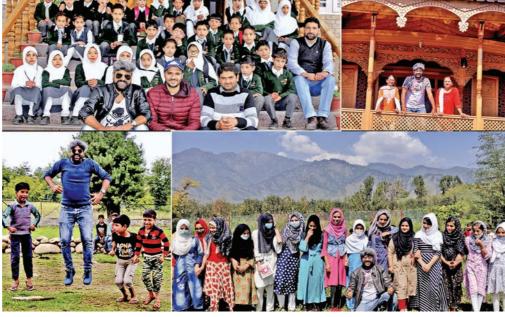
સતત તેમની સાથે વસવાટ કરે છે. શ્યામને બાળકો પ્રત્યે ખૂબ લગાવ છે, તેમને માત્ર ભારત વિશ્વનાં

બાળકોની ચિંતા છે. તેઓ છેલ્લાં બે વર્ષથી વૈશ્વિક બીનસરકારી સેવાભાવી સંસ્થા સાથે પણ તેમની કોમ્પ્યુટર વિશેષજ્ઞ લાયકાતથી જોડાયેલા છે. 'વોર ચાઈલ્ડ કેર' નામની એ સંસ્થા વિશ્વના યુદ્ધ પીડિત, આતંક કે અન્ય સંઘર્ષ પીડિત બાળકોનો ડેટા બેઝ રેકોર્ડ સાચવી, જાળવી ઉત્તરોત્તર ઉમેરો કરી શકે તેવી ઍપ બનાવવા કાર્યરત છે, જે યુનિસેફ સંસ્થાને વધારે ઉપયોગી બને. આ કાર્ય અંતર્ગત શ્યામ થોડો સમય અફઘાનિસ્તાન જઈને પણ કામ કરી ચૂક્યા છે. સાઉથ કાશ્મીર આતંક પ્રભાવિત વિસ્તાર છે પણ આ રાજપૂત ખાનદાની નબીરાને એવો ક્યાં ભો' છે, એને તો એક જ ધૂન સવાર છે કે

બાકીનાં દુનિયાનાં બાળકોને હું કોડિંગ શીખવી શકું, તો મારાં કાશ્મીરી બાળકો કેમ વંચિત રહે..! માર્ચ ૨૦૧૮માં તે અહીં પ્રવાસે આવ્યા તે સમયે આ અલ મદીના સ્કૂલ પાસેથી નીકળ્યા ત્યારે રીશેષ સમયમાં મેદાનમાં મસ્તી કરતાં બાળકોના ગ્રુપ સાથે શ્યામ નાનકડો ડાન્સ કરે છે, તેથી યુવા ટ્રસ્ટી સરજાદ પ્રભાવિત થયો, તે કોમ્પ્યુટર સ્નાતક હતો અને શ્યામનો પાકો દોસ્તાર બન્યો, બસ પછી તો અલ મદીના ઇન્ટરનેશનલ સ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓને શ્યામ

શીખવવા લાગ્યા શંખનાદ અને એવો તો • શૈલેશ રાવલ ઘરોબો કેળવાયો કે હવે તો શ્યામ haileshintoday@gmail.com તેમની નિશાળમાં

પરિવારના એક સભ્ય જ બની રહ્યા છે. સાડત્રીસ વર્ષીય શ્યામને દાદાજી ગોંડલ રાજવી પરિવાર સાથે જોડાયેલાં તે સંભારણાની આછી સ્મૃતિ છે, પિતાજી વેપાર અર્થે મુંબઈ આવ્યા, બાળપણ મુંબઈમાં અને છેલ્લા ત્રણેક દશકથી અમદાવાદ સ્થિત શ્યામ એમસીએ બાદ ડોક્ટરેટ સુધી અભ્યાસ કરી લેક્ચરર બને છે. કોમ્પ્યુટર ક્ષેત્રે યુવા પ્રાધ્યાપક શ્યામ ચાવડા, આજ સુધી ટેકનોલોજી વિષયક એકવીસ પુસ્તકો લખી ચૂક્યા છે, ડોક્ટરેટ પદવી મેળવી ચૂક્યા છે, કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામિંગ લેંન્ગ્વેજ વિષયક ફેકલ્ટી પ્રોફેસર તરીકે અનેક સંસ્થાઓમાં ઉચ્ચ માર્ગદર્શકની ભૂમિકાને માત્ર કોઈ એક કોલેજ પૂરતી

સીમિત રાખ્યા વગર ડિજિટલ ટેક્નોલોજી અને ઇન્ટરનેટ ઉપયોગથી ઓનલાઇન ક્લાસ દ્વારા અભ્યાસક્રમ શીખવવાની શરૂઆત તો તેમણે કોરોનાકાળ પહેલાથી અમલમાં મૂકી છે, આજે તો એમના ડિજિટલ, વર્ચ્યુઅલ ક્લાસમાં તેમની પાસે વિવિધ પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગવેજ શીખવા ભારત ઉપરાંત દુનિયાભરના વિદ્યાર્થીઓ ઓસ્ટ્રેલિયા, યુકે, યુએસ, મલેશિયા, દુબઈ વગેરે દેશોમાંથી કોડિંગ સાથે અન્ય સોફ્ટવેર રીલેટેડ શિક્ષણ મેળવવા જોડાઈ રહ્યા છે. શ્યામ કહે છે કે,

ઇન્ટરનેટ આવિષ્કાર પછી દુનિયાનું શિક્ષણ સ્વરૂપ પૂર્ણતઃ બદલાઈ ગયું છે. અમદાવાદનો આ યુવાન આજે દિવસભર નેટ કનેક્ટિવિટી દ્વારા કાશ્મીરના શ્રીનગર શહેરના દાલ લેક કિનારે સહેલગાહ કરતા કરતા વિશ્વના યુવાનોને કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગવેજ વિષયે શિક્ષિત કરે છે. શ્યામ કહે છે કે મને કોરોના સમયે અભ્યાસલક્ષી કોઈ ખાસ તકલીફ પડી નથી. લોકડાઉન સમયે પણ મારા સાથે જોડાયેલાં વિશ્વનાં અનેક બાળકો કોડિંગ શીખી રહ્યા હતા. અલ મદીના

ઇન્ટરનેશનલ સ્કૂલનાં બાળકો પણ તેમાં સામેલ હતાં. આજે હવે જ્યારે સ્થિતિ થોડી પ્રવાસ કરવા લાયક બની તે પછી હું બે વખત શ્રીનગર આવ્યો છું.

દીકરી વેદિકા અને પત્ની રીતુ સાથે શ્યામ શ્રીનગરના દાલ લેક પર અદ્યતન હાઉસબોટમાં રહે છે, પ્રવાસી સીઝનમાં આવા હાઉસબોટ ખુબ મોંઘા હોય છે. જ્યાં ભાડું ચોવીસ કલાકનું ગણાય છે, તેવા ચાર - પાંચ રૂમવાળા હાઉસબોટનો માલિક સજ્જાદ કહે છે કે સાહેબ તમે અમારાં બાળકોને ભણાવવા છેક ગુજરાતથી આવો છો, તમે ટુરિસ્ટ

સજ્જાદની ઓફિસથી ઇન્ટરનેટ બ્રોડબેન્ડથી ઓનલાઇન વર્ગ, તે પછી પહેલગાંવ પાસેનાં સલાદ ગામે આવેલી અલ મદીના સ્કૂલનાં બાળકો સાથે, ટીચર્સ સાથે, ગ્રામ્યજનો સાથે, ટ્રસ્ટી સરતાજના એજ્યુકેટેડ પરિવાર સાથે, પર્વતો, નદીઓ, વાદીઓ, સફરજન બગીચા, એગ્રીકલ્ચર ફાર્મ હાઉસ એ સૌ સાથે સાથે પ્રકૃતિમય બનીને સમય ક્યાં

છે, સૈન્ય સાથે શિક્ષક અને શિક્ષણસંસ્થાઓ જીવંત રાખવી જરૂરી છે. હું દુનિયાનાં બાળકોની ચિંતા કરું તેના જેટલી નહીં પણ તેથી વધારે ચિંતા મને આ બાળકોની છે. કેન્દ્ર સરકાર તેમની રીતે પ્રયાસ કરે છે, હું પણ મારાથી શક્ય કાર્ય કરું છું. અમદાવાદ રહીને જે ઓનલાઇન વર્ગો ચલાવાય તે અહીંથી પણ કરી શકાય છે, સાથેસાથે બાકીનો વાસ્તવિક સમય અહીંનાં બાળકો સાથે

અમદાવાદનો આ યુવાન આજે દિવસભર નેટ કનેક્ટિવિટી દ્વારા કાશ્મીરના શ્રીનગર શહેરના દાલ લેક કિનારે સહેલગાહ કરતા કરતા વિશ્વના યુવાનોને કોમ્પ્યુટર પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગવેજ વિષયે શિક્ષિત કરે છે

પસાર થાય કે રાત્રે સરોવરનું હાઉસબોટ વધારે હુંફાળું લાગે. શ્યામ કહે છે કે અહીંયા આ કાશ્મીરી બાળકોની વધારે કાળજી જરૂરી છે. છેલ્લાં ત્રણ - ચાર વર્ષથી કાશ્મીર અનેક સમસ્યાઓ સહન કરી રહ્યું છે, નોટબંધી, સ્વતંત્રતા, કોરોના વગેરેની પારાવાર તકલીફો વચ્ચે ભારતીય સૈન્ય પ્રજાનું રક્ષણ કરે જ છે પણ બાળકોનું સાચું રક્ષણ તો શિક્ષણ દ્વારા શિક્ષક જ કરી શકશે. અલ મદીના જેવી ખાનગી અનેક શાળાઓ ને પણ આર્થિક સમસ્યા પજવી રહી છે. ફી ના મળે, તો શાળા સંચાલન અઘરું બને તે કડવી વાસ્તવિક્તા છે. શાળાઓ સાથે સહાનુભૂતિ દર્શાવી દાતાઓ એ આ બાળકોનાં શિક્ષણની ચિંતા કરવી જરૂરી

બાળક બનીને પસાર કરું છું. આ 'મૂક-ઝુંબેશ'માં રીતુ અને વેદિકા મારી સાથે છે તે મારા માટે અધિક ગૌરવ છે. શ્યામ કહે છે કે, બૂમરો બૂમરો, શ્યામ રંગ બૂમરો, એ ગીતના શબ્દો નહીં પણ અહિયાં વસતા બાળકોની આંખોના ભાવ મને આ ભૂમિ સુધી ખેંચી લાવ્યા છે. વિશ્વનાં તમામ બાળકો માટે ડિજિટલ શિક્ષણ સ્થાપવા આ ભૂમિને કર્મભૂમિ બનાવવા હું એટલા માટે વધારે ઉત્સુક છું કારણ કે આ સૌ કાશ્મીરી પ્રજાજનો મને તેમનો પોતીકો જ ગણે છે અને અહીંના દરેક બાળકમાં મને મારી દીકરી વેદિકા જ દેખાય છે. મારે આ સૌ બાળકો માટે કૈંક વિશેષ કરવું છે.

કોરોનાના કેર વચ્ચે ભૂખ્યાનો જઠરાગ્નિ ઠારવાની કશ્મકશ

ર્લ્ડ ફૂડ ડે' એટલે કે વિશ્વ આહાર દિવસ દર વર્ષે ૧૬ ઓક્ટોબર ના રોજ ઉજવાય છે. વિશ્વમાંથી ભૂખમરો નાબૂદ થાય અને પ્રત્યેક વ્યક્તિને પોષણક્ષમ આહાર મળી રહે તે માટે જાગૃતિ લાવવા અને વિશ્વના અનેક દેશોને એક્સાથે લાવી સહિયારા પ્રયત્નો કરવાના હેતુથી દર વર્ષે વિશ્વ આહાર દિવસ ઉજવાતો રહે છે. વર્ષ ૧૯૪૫માં યુનાઈટેડ નેશન્સમાં FAO એટલે ફૂડ એન્ડ એગ્રીકલ્ચર ઓર્ગનાઈઝેશનની સ્થાપના થઈ જેમાં આજે દુનિયાભરના ૧૩૦ જેટલા દેશો સભ્ય છે. FAO દ્વારા દર વર્ષે આ દિવસ ઉજવવાની શરૂઆત થઈ હતી. આ વર્ષે વિશ્વ આહાર દિવસની થીમ છે ' ગ્રો, નરીશ, સસ્ટેઈન ટુગેધર'. એટલે કે આપણે બધાં સહિયારી રીતે વિકસીએ, પોષણ પામીએ અને જીવંત રહીએ. સાથે સાથે એક સરસ ટેગલાઈન પણ ઉમેરવામાં આવી છે કે 'અવર એક્શન્સ આર અવર ફ્યુચર'. એનો અર્થ એ કે આહાર, આહાર ઉત્પાદકો અને ખેતીમાં આપણે જે કાઈ ઉપાયો કે તકનીકો અપનાવીશું તેના પર જ આપણાં બધાના

આવું શા માટે કહેવામાં આવી રહ્યું

ભવિષ્યનો આધાર છે.

આજે વિકસીત દેશ હોય કે વિકાશશીલ દેશ હોય. જમીની હકીક્ત એ છે કે આજે દુનિયામાં બે બીલીયન (મીલીયન નહી)થી ય વધુ લોકોને નિયમિત રીતે પૂરતી માત્રામાં, સલામત અને પોષણક્ષમ ભોજન નથી મળતું. દુનિયાના ૫૫થી ય વધુ દેશોના ૧૩૫ મીલીયન લોકો અતિ ગંભીર પ્રકારના

વિશ્વ આહાર દિવસ ૨૦૨૦

આજે જો આપણે ભોજન સુરક્ષા અને પોષણ સુરક્ષા નિશ્ચિત કરવી હોય તો ફક્ત વધુ જથ્થામાં ભોજનનું ઉત્પાદન કરવા માત્રથી નહી થઈ શકે. પણ દર વર્ષે આવતી કુદરતી આફતો વચ્ચે પણ કરોડો લોકોનું જીવન ટકાવી રાખવા ખોરાકના ઉત્પાદન, પ્રોસેસીંગ, વેપાર, ઉપભોગ અને બગાડ આ બધાજ આચામોમાં આપણે પરીવર્તન લાવવું પડશે

ભૂખમરાનો સામનો કરી રહ્યાં છે અને તેમણે જીવન ટકાવી રાખવા તાત્કાલિક આહાર અને પોષણની જરૂર છે જે કમનસીબે તેમને ઉપલબ્ધ નથી. આથી વિરુદ્ધ દુનિયાભરમાં ૧૪% જેટલો ભાજનના જગા જથ્થા બજાર સુધા પહોંચે તે પહેલા જ બગડી જઈ નાશ પામે છે. જો વિકસીત દેશો પણ હજુ સુધી તેમના પ્રત્યેક નાગરીક માટે આહાર સુરક્ષા કે પોષણ સુરક્ષા સુનિશ્ચિત ન કરી શકતાં હોય તો વિકાશીલ કે ત્રીજા વિશ્વના ગરીબ દેશોમાં તો શું હાલત હશે એની કલ્પના જ કરવી રહી. ખુદ FAO કબૂલે છે કે આ વર્ષે દુનિયાભરમાં કોરોના મહામારીને લીધે ખેતી, ખેત ઉત્પાદન, ખેડૂતો, ખેત મજૂરો અને ખેતી સાથે સંકળાયેલા દરેક ઉદ્યોગ-ધંધાઓ પર ખૂબ માઠી અસર બેઠી છે. FAOના જ આંકડાઓ પર નજર નાખીએ તો દુનિયાભરમાં ૮૦ ટકા અત્યંત ગરીબ

લોકો ગામડાઓમાં રહે છે અને સીધી રીતે ખેતી અથવા ખેતી સાથે સંકળાયેલા ઉદ્યોગો પર નભે છે ! દુનિયામાં ૮૦૦ મીલીયન લોકો એવા છે કે જે સીધી રીતે ખેતી સાથે સંકળાયેલા છે. એ લોકો

આહાર વિહાર કો.પ્રીતિ દવે

વ્યવસ્થાપન કરે છે અને વૈશ્વિક ભોજનનો કુલ ૮૦ ટકા જેટલો જથ્થાનું ઉત્પાદન કરે છે. પરંતુ, દુનિયાની ક્ષુધા શમાવતાં આ લોકો પણ કોરોના મહામારીમાં આર્થિક માર ઝેલી રહ્યાં છે. ગત વર્ષે ખેતીમાં આવેલી અનેક સમસ્યાઓમાંની એક ગંભીર સમસ્યા રણતીડનો હુમલો પણ હતી કે જેણે આફ્રીકા, એશિયા અને નજીદીકી પશ્ચીમી દેશોમાં ખેતીને ઘણું નુકસાન પહોંચાડ્યું હતું. ભારતમાં પણ પાકિસ્તાનથી આવેલાં રણતીડ ગુજરાત અને રાજસ્થાનમાં ઘૂસ્યાં હતાં.

આજે જો આપણે ભોજન સુરક્ષા અને પોષણ સુરક્ષા નિશ્ચિત કરવી હોય તો ફક્ત વધુ જથ્થામાં ભોજનનું ઉત્પાદન કરવા માત્રથી નહી થઈ શકે. પણ દર વર્ષે આવતી કુદરતી આફતો વચ્ચે પણ કરોડો લોકોનું જીવન ટકાવી રાખવા ખોરાકના ઉત્પાદન, પ્રોસેસીંગ, વેપાર, ઉપભોગ અને બગાડ આ બધાજ આયામોમાં આપણે પરીવર્તન લાવવું પડશે. ખેતી અને ખોરાકની એક એવી વ્યવસ્થા પણ કરવી પડશે કે જેથી આપણી જૈવવિવિધતા ઉપર કોઈ નકારાત્મક અસર ન થાય. હાલની પરીસ્થીતિમાં મનુષ્ય પૃથ્વી પર ઉપલબ્ધ બધી જ પ્રકારની જેવ વિવિધતાને ગંભીરપણે નુકસાન પહોચાડી રહ્યો છે. પર્યાવરણ અને

પ્રાણીઓનો આડેધડ વિનાશ થઈ રહ્યો છે. તમને જાણીને નવાઈ લાગશે કે હાલમાં ફક્ત નવ પ્રકારની વનસ્પતિની કે ખેતી પાકોની જાતો માથી જ દુનિયાનું ૬૬ % જેટલું ખેત ઊત્પાદન મળે છે. ધારો કે કોઈ કારણસર આ મર્યાદિત જાતો રોગ-જીવાત કે અન્ય કારણસર નાશ પામી તો ? લગભગ આખી દુનિયાને ભયંકર ભૂખમરો વેઠવાનો વારો આવે! અને એથી જ ખેતી પાકોમાં વિવિધતા અને જૈવ વિવિધતા બંને ને જાળવવા ખૂબ અગત્યના છે.

અત્યાર સુધી ખેતીના યાંત્રીકીકરણ ઉપર ભાર મૂકાતો હતો. પરંતુ હવે ડિજિટલ મીડીયાનો ઉપયોગ પણ એટલો જ અગત્યનો માનવામાં આવે છે. ડિજિટલાઈઝેશન અને ઇન્ટરનેટ બંને દરેક સ્તરે આહાર ઉત્પાદકોને વધુ સારું અને વિશાળ માર્કેટ પુરું પાર્ડ છે અને કમાણીની વધુ તકો પણ આપે છે. જેમાં ખેડૂતથી લઈને રેડી ટુ ઈટ ફૂડ વેચતા ફૂડ પ્રોસેસર પણ આ પદ્ધતિ દ્વારા વધુ ને વધુ ગ્રાહકો સુધી પહોચી શકે છે.

સરકાર, સંસ્થાઓ, ખેડૂતો વગેરેતો આહાર ઉત્પાદન શૃંખલા માટે કાર્યરત છે જ. પણ એક સામાન્ય વ્યક્તિ તરીકે આપણે શું કરી શકીએ? આપણાં દેશી આહાર ઉત્પાદનો આપણે વધુ ને વધુ લઈએ. ભોજનને સંતુલિત બનવાવના ઉપાયો જાણી પોતાની અને ઘરના સભ્યોની ભોજન અને અને પોષણ સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરીએ. સૌથી અગત્યનું એ કે ખોરાકનો બગાડ અટકાવીએ. આ વાસ્તવમાં ખૂબ અગત્યનું છે. જે લોકો (જુઓ પાનું ૨)

સૂફી વિચારક દારા શિકોહ

નાતો હતો. તેમની સાથે ક્લાકો અભ્યાસના પરિપાક રૂપે વેદાંત સુધી તે ચર્ચા કરતો. સૂફીવાદનો દારા શિકોહ ચાહક હતો. શાહજહાંએ

દારા શિકોહને અમદાવાદના સૂબા તરીકે ઇ. સ. ૧૬૪૮માં નિયુક્ત કર્યો હતો. એ પૂર્વે ઔરંગઝેબે એક જૈન અને તસવ્વુકનો તુલનાત્મક

ફરમાન આપ્યું હતું પણ સૂબા 'મજમઅુલ બહેરીન' (૧૬૬૫) તરીકે નિયુક્ત થયાના ચોવીસ કલાકમાં જ દારા શિકોહે ઔરંગઝેબના એ ફરમાનને રદ્દ પણ દારા શિકોહના અત્યંત કરી 'શાહ-ઇ-બુલંદ ઇકબાલ રસનો વિષય હતો. તેણે 'સિર્રે મહંમદ દારા શિકોહ'ની અકબર' (૧૬૫૭) નામક ગ્રંથમાં મહોરવાળુ નવુ કરમાન બહાર ૧૦ ઉપનિષદોનો કારસીમા પાડી જૈનમંદિરને યથાવત્ રાખવા અનુવાદ કર્યોહતો. તેના અને તેમાં ઘુસી ગયેલા ફકીરો માર્ગદર્શન તળે જ 'યોગેવાસિષ્ટ અને ભિખારીઓને તરત ત્યાંથી ગીતા' અને 'પ્રબોધ ચંદ્રવિધા' દૂર કર્યા હતા. આ ફરમાનનો જેવા સંસ્કૃત ગ્રંથોનો ફારસીમાં અમલ થતા અમદાવાદના શેઠ અનુવાદ થયો હતો. ઔરંગઝેબ શાંતિદાસ ઝવેરીએ દારા દારા શિકોહની આવી ઉદાર શિકોહના આવા સમભાવપ્રેરક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓને ન સાંખી

પગલાંની પ્રશંસા કરી હતી. દારા શિકોહ આઘ્યાત્મિક મનનમાં લીન રહેતો. અવલિયા (૧૬૪૦), સકીનતુલ હુમાયુના મકબરા પાસે દારા અવલિયા (૧૬૪૨), રિસાલ- શિકોહને દફનાવવામાં આવ્યો છે.

ગલ શહેજાદા દારા એ- હકનુમા (૧૬૪૬), શિકોહ (૧૬૧૫થી હસ્નાતુલ આરેફિન (૧૬૫૨), ૧૬૫૯) ઇસ્લામ અને મુકાલિમ-એ-બાબાલાલ વ દારા હિંદુ ધર્મનો પ્રખરનો અભ્યાસુ શુકુહ જેવા સૂફીગ્રંથોનો સમાવેશ હતો. તે વેદોથી અત્યંત પ્રભાવિત થાય છે. સૂકીગ્રંથો ઉપરાંત દારા હતો. હિંદના યોગીઓ અને હિંદુ શિકોહએ વેદાંત અને તસવ્વુફનો સંન્યાસીઓ સાથે તેનો નીકટનો પણ ઊંડો અભ્યાસ કર્યો હતો. એ

🖣 ડૉ. મહેબૂબ દેસાઈ

મંદિરને મસ્જિદ બનાવવાનું અભ્યાસ રજૂ કરતો ગ્રંથ તેમણે તૈયાર કર્યોહતો. આ ઉપરાંત ઉપનિષદોનો અભ્યાસ શક્યો અને ક્ટર મૌલવીઓ દ્વારા તેના દારા શિકોહ માટે ફાંસીનો ફતવો જાહેર કરાવ્યો. જાહેરમાં દારા તેનાં આઘ્યાત્મિક ચિંતનની સાક્ષી શિકોહને ફાંસીને માચડે ચડાવી પૂરતા કેટલાક ગ્રંથોમાં સફીનતુલ દેવામાં આવ્યો. દિલ્હીના

પણે જાણીએ છીએ કે સોનુ **આ** કિંમતી ધાતુ છે.જેનો ભાવ દિન-પ્રતિદિન બદલાતો રહે છે અને અર્થતંત્રને અસર કરે છે. માનવ સ્વભાવ પણ રહ્યો છે કે બચત સ્વરૂપે સોનાની ખરીદી કરે છે. સોનુ એક ધાતુ છે પરંતુ સૃષ્ટિમાં એક સજીવ એવો પણ છે જેની કિંમત સોના જેટલી ગણાય છે. આ સજીવ કોઇ મોટુ પ્રાણી નથી પરંતુ ખાસ પ્રકારની ફૂગ છે જેને યારસાગુમ્બા કહે છે

યારસાગુમ્બા સ્થાનિક શબ્દ છે જે ચીન, તીબેટ અને નેપાળમાં વપરાય છે. યારસાગુમ્બા ભારતની કેટલીક ભાષામાં કીડા જડી કહેવાય છે.જેના પરથી તેના સ્વરૂપનો ખયાલ આવી શકે તેમ છે. યારસાગુમ્બા ખાસ પ્રકારની ઇયળ પર ઉગતી ખાસ પ્રકારની ફૂગ છે. અહીં જે ઇયળ હોય છે તે સ્વીફ્ટ મોથ એટલે કે એક પ્રકારનો ફૂદાની ઇયળ છે જ્યારે તેના પર ઉગતી ફૂગ છે તે ઓફિઓકોર્ડીસેપ પ્રજાતિની હોય છે.

પ્રાચીન કાળથી યારસાગુમ્બાનો રૂઢિગત રીતે એક દવા તરીકે ઉપયોગ થતો આવ્યો છે. પરંતુ તેના ખાસ ગુણધર્મને લીધે હવે તે કેન્સર, બ્લડપ્રેસર, અસ્થમા, ટીબી અને

જીવતુ સોનુ ચારસાગુમ્બા

સ્ટ્રોમા જ્યારે જમીન પર દેખાય ત્યારે જ આપણે ચારસાગુમ્બાની હાજરી ઓળખી શકીએ છીએ. ચીન, તીબેટ અને નેપાળના ગોરખા જાતિના લોકો ચારસાગુમ્બાને એકઠી કરવા પોતાના ઘરને બંધ કરી ઘરવખરી, સીધુ સામાન અને કુટુંબ કબીલા સહિત પાંચેક હજાર મીટરની ઊંચાઈ સુધી પર્વતારોહણ કરે છે

યકૃતના રોગોમાં અકસીર સારવાર આપે છે. આ બાબત જ્યારથી પ્રકાશમાં આવી યારસાગુમ્બાની કિંમત સતત વધતી જ રહી છે. આંતરરાષ્ટ્રીય બજારમાં એક કિલો યારસાગુમ્બા દોઢ લાખ અમેરિકન ડોલરના ભાવથી

યારસાગુમ્બાની વધુ હોવાનું મુખ્ય કારણ તેની ઉપયોગિતા કરતાં તેની પ્રાપ્તિ કઠિન છે તે છે. યારસાગુમ્બા ચીન, તીબેટ અને નેપાળના હિમાલયન વિસ્તારમાં ચારથી પાંચ હજાર મિટરની ઊંચાઈ પર જ મળે છે. જે અત્યંત દુર્ગમ વિસ્તારો છે. આ વિસ્તારમાં જમીનથી એકાદ ફૂટ પર ઇયળ વસવાટ કરતી

હોય છે. તેના માથા પર ફ્રુગના બીજાણું પડતાં ધીમે ધીમે ફૂગના તાંતણાઓ અંકૂરિત થાય છે. આ તાંતણાનું જાળુ ઇયળને પિરાડમીડ નીચે દબાયેલ મમી સ્વરૂપમાં ફેરવી નાંખે છે. આ તબક્કે ઇયળ મૃત્યુ પામે છે અને ફૂગના તાંતણાઓ અણીદાર સળી સ્વરૂપ ધારણ કરી જમીનની સપાટી પર આવે છે. અહીં ફૂગના બે રચનાકીય ભાગ સમજવા જેવા છે. ફૂગનો સ્કલેરોટિયમ નામનો ભાગ ઇયળના માથા સાથે જડાયેલો રહે છે. જ્યારે સ્ટ્રોમ નામનો ભાગ ફૂગતંતુથી ગૂંથાઈને લગભગ દીવાસળીની લંબાઈ ધારણ કરી જમીનની સપાટી

સ્ટ્રોમા જ્યારે જમીન પર દેખાય શોધમાં નીકળી પડે છે. ચાર પગે

ત્યારે જ આપણે યારસાગુમ્બાની હાજરી ઓળખી શકીએ છીએ. ચીન, તીબેટ અને નેપાળના ગોરખા જાતિના લોકો યારસાગુમ્બાને એકઠી કરવા પોતાના ઘરને બંધ કરી ઘરવખરી, સીધુ સામાન અને કુટુંબ કબીલા સહિત પાંચેક હજાર મીટરની ઊંચાઈ સુધી પર્વતારોહણ કરે છે.

નિસર્ગ • વિનોદ પંડ્યા

કોઇ સલામત સ્થાને પડાવ નાંખી સૂર્યોદય થતાં જ યારસાગુમ્બાની

ચાલતા ચાલતા ઘાસની વચ્ચે યારસાગુમ્બાની શોધ અત્યંત કઠિન કામ છે. કારણ તે સમયની ઠંડી સહન કરવાની, કોઇ વખત હિમપ્રપાત થાય તો તેમાં પણ જીવ બચાવી રાખવો તે સાવ સરળ બાબત નથી.

આખા દિસની આવી રખડપટ્ટી છતાં એકપણ યારસાગુમ્બા ન મળે તેવું પણ બને. પરંતુ જ્યારે તેને

દિવસની પ્રથમ યારસાગુમ્બા મળે ત્યારે ગોરખા લોકો તેને ઇશ્વરના આશિર્વાદ સમાન માને છે. આમ સતત ત્રણેક મહિનાના પરિશ્રમ પછી એકઠી થયેલી યારસાગુમ્બા તેના પ્રથમ ખરીદનાર પાસે પહોંચે છે. જે ગોરખા લોકોને એક ક્લિોના લગભગ પચાસ હજાર રૂપિયા જેટલો ભાવ આપે છે. પરંતુ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે તેની કિંમત સોનાના ભાવથી

૧૮૪૩માં માઇલ્સ બર્કલીએ તેનો સૌ પ્રથમ ઉલ્લેખ કરેલો ત્યારે તે ફૂગનું નામ કોર્ડીસેપ અપાયું. આ નામ ૨૦૦૨ સુધી એમ જ રહ્યું પરંતુ આજના આધુનિક આષ્ટ્રિવક જીવવિજ્ઞાન દ્વારા તેનો સઘન અભ્યાસ થયો અને હવે તેને ઓફિઓકોર્ડીસેપ સાઈનેન્સીસ નામ અપાયું.જે યારસાગુમ્બા તરીકે હવે ઓળખાય છે.

યારસાગુમ્બા ખૂબ જ કિંમતી સાબિત થઇ તેથી હવે તેની ચોરી, દાણચોરી પણ થવા લાગી છે. ઉપરાંત સ્થાનિક લોકોમાં લોહિયાળ ઝઘડાઓનું કારણ પણ બની છે.

કોર્ડીસેપીન નામનું દુર્લભ રસાયણ ધરાવતી ફૂગ સ્વીફટ મોથનું જીવનચક્ર પૂર્ણ થવા દેતી નથી પરંતુ આપણા કઠિન રોગોની સારવાર કરી માનવીને જીવન બક્ષે છે...એટલે જ તેના અસ્તિત્વને જાળવી રાખવા ૨૦૦૧ સુધી નેપાળમાં તેના પર પ્રતિબંધ હતો પરંતુ હવે છૂટછાટ મળી છે. આમ તેનું વધુ પડતું એકત્રીકરણ અને વૈશ્વિક તાપમાનનો વધારો યારસાગુમ્બા પર જોખમની જેમ જળુંબે છે.

📕 ગંભીરસિંહ ગોહિલ

મળદાસ પરમાણંદદાસ મહેતા **રાા** ભાવનગર રાજ્યના ઘણા કાર્યક્ષમ વહીવટકર્તા હતા અને તેમનાં પાછલાં વર્ષોમાં દીવાન બન્યા હતા. વહીવટી સૂઝ, સમજ અને અનુભવ તેમને ભાવનગર રાજ્યના દીવાન અને તેમના પિતા પરમાણંદદાસ મહેતા તરફથી વારસામાં મળેલા હતા. તેમના મામા અને ભાવનગર રાજ્યના દીવાન ગૌરીશંકર ઉદયશંકર ઓઝા - ગગા ઓઝા પાસેથી તેમને ઉચ્ચક્ક્ષાના વહીવટની તાલીમ ઘણાં સારાં પ્રમાણમાં મળી હતી. ભાવનગર રાજ્યના સર્વથી ઉચ્ચક્ક્ષાના દીવાનોમાં ગગા ઓઝા અને પ્રભાશંકર પટ્ટણી સાથે શામળદાસને સ્થાન મળેલ છે.

ઈ.સ. ૧૭૭૮માં રણછોડદાસ ગાયકવાડ સરકારની સેવામાંથી નિવૃત્ત થઈ ઘોઘા આવ્યા. ભાવનગરના ચતુર અને દીર્ઘદ્રષ્ટા ઠાકોર વખતસિંહજી 'આતાભાઈ'એ ભાવનગરના વ્યાપારી વિકાસ માટે ઘોઘાનાં ધનાઢ્ય નાગર કુટુંબોને ભાવનગર આવવા આમંત્રણ આપ્યા. આ પ્રસંગે રણછોડદાસ અને તેના પુત્ર પરમાણંદદાસ ભાવનગર આવ્યા અને તેમને વિવિધ કામગીરીઓ સોંપવામાં આવી.

પરમાણંદદાસની નિમણૂક થઈ. તેમણે ઇ.સ. ૧૮૪૭માં નિવૃત્તિ લીધી તે સમયે મહારાજા વિજયસિંહજીએ ગૌરીશંકર ઓઝાને દીવાન તરીકે નિમ્યા તો નાયબ દીવાન તરીકે સંતોકરામ સેવકરામ દેસાઈ તેમજ શામળદાસ મહેતાને સંયુક્ત નાયબ દીવાન તરીકે નીમવામાં આવ્યા હતા.

શામળદાસનો જન્મ ૧૮ જૂન, ૧૮૨૮ના રોજ ઘોઘામાં થયો હતો. તેમનું પ્રાથમિક શિક્ષણ ઘોઘામાં થયેલું ત્યાં તેમણે ગુજરાતી, સંસ્કૃત, હિન્દી, વ્રજભાષા અને

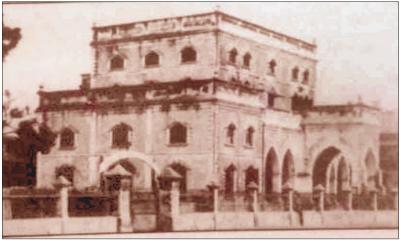
પાછળથી ૧૮૪૦-૪૧માં ભાવનગર આવી કાજી પાસે ફારસી ભાષાનો અભ્યાસ પણ કર્યો હતો.

તેમના લગ્ન ૧૪ વર્ષની ઉંમરે મહાલક્ષ્મીબહેન જોડે થયા હતા. તેમને બે પુત્ર વિક્લદાસ અને લલ્લુભાઈ તેમજ એક પુત્રી અનોપબહેન હતા. વિક્લદાસનાં જન્મ પછી શામળદાસને ભાવનગર રાજ્યના પોલિટિકલ ડિપાર્ટમેન્ટમાં નોકરી મળી હતી.

શામળદાસને ભાવનગર રાજ્યની દરબાર સર્વિસમાં જોડાયા બાદ મુલડી દફતરમાં લેવામાં આવ્યા હતા અને પછી કુંડલાના ખુમાણ બહારવટિયા સાથે કડક હાથે કામ તથા શાંતિ, વ્યવસ્થા સ્થાપવા કુંડલા મૂકવામાં આવ્યા ત્યાં તેમની કુનેહપૂર્વક અને સારી કામગીરી બદલ ઠાકોર વિજયસિંહજી ખૂબ પ્રસન્ન થયા હતા.

ઇ.સ. ૧૮૫૦માં પરમાણંદદાસનું અવસાન થતા શામળદાસને પોતાની પાસે રાખવાની ઇચ્છાથી ઠાકોર વિજયસિંહજીએ

દીવાન શામળદાસ મહેતા

દીવાન ગગા ઓઝાએ ભાવનગર રાજ્ય માટેના કાયદાઓ ઘડવાનું કાર્ચ શામળદાસને સોંપ્યું. તેમણે બહ્ કુશળતાપૂર્વક આ કાર્ચ પાર પાડ્યું. તેમણે રાજ્ય માટે કાયદા-સંગ્રહ બનાવ્યો તથા રાજ્યના ન્યાયતંત્રના વ્યવસ્થિત માળખાની ચોજના પણ ઘડી.

શામળદાસના મોટાભાઈ પ્રભુદાસ જે ભાવનગર રાજ્યનાં મેજિસ્ટ્રેટના હોદ્દા ઉપર હતા. તેમની બદલી કરી તેમને કુંડલાના મહેસૂલી અમલદાર તરીકે નિમ્યા અને ભાવનગર રાજ્યના મેજિસ્ટ્રેટના હોદ્દા ઉપર શામળદાસની નિમણૂક કરવામાં આવી. આ નિમણૂક બાદ શામળદાસની સચોટ અને સારી

કામગીરી બદલ તેમને ગગા ઓઝા અને સંતોકરામ દેસાઈના સંયુક્ત વહીવટ નીચે નાયબ દીવાન તરીકેની નિમણૂક આપી હતી. આ કામગીરી દરમિયાન શામળદાસે ગગા ઓઝાને રાજ્ય વહીવટમાં ખૂબ મદદ કરી

શામળદાસ મહેતાની નાયબ દીવાન

તરીકેની કારકિર્દી વિષે "સ્વ. સર લલ્લુભાઈ શામળદાસ'' નામનાં પુસ્તકમાં નોંધ કરતા ધનસુખલાલ મહેતા લખે છે કે, 'રાજ્યના અમલદાર તરીકેની શામળદાસની લગભગ ૩૮ વર્ષની કારકિર્દીમાં ભાવનગર રાજ્યે અપૂર્વ મહત્તા પ્રાપ્ત કરી અને અનેક દિશામાં અસામાન્ય પ્રગતિ સાધી હતી.

ઇ.સ. ૧૮૫૭માં ભાવનગરનાં મહુવા તાલુકાનાં સેંદરડા ગામ પાસે એક નર્તકીને ચોર-લૂંટારા લૂંટી, ઘાયલ કરી નાસી ગયા હતા. તે ઉપરથી ભાવનગર રાજ્યના વિરોધીઓએ અમદાવાદના અંગ્રેજ ડિસ્ટ્રિક્ટ મેજિસ્ટ્રેટ મિ. જી.ડબલ્યુ. હેડોએ આ કિસ્સામાં પ્રાથમિક તપાસ પણ કર્યા સિવાય ભાવનગરના ઠાકોર જશવંતસિંહજી તથા તેમના ઉચ્ચ અધિકારીઓની ધરપકડનું વોરન્ટ કાઢી તેમને કેદ કરી પોતાની સમક્ષ હાજર કરવા માટે ઘોઘાના મામલતદારને હુકમ કર્યો.

ઠાકોર જશવંતસિંહજી તથા દીવાન ગગા ઓઝા અને અન્ય અધિકારીઓ રાજકુટુંબ તથા તિજોરી વગેરેનાં રક્ષણની જવાબદારી શામળદાસને સોંપીને ભાવનગર જે તે સમયે ૧૧૬ ગામની સાથે અમદાવાદના મેજિસ્ટ્રેટની હકૂમતમાં હતું તે છોડીને કુંડલા જે ઠાકોરની હકૂમતમાં હતું અને પાછળથી મહુવા ચાલ્યા ગયા. આવી કટોકટીની પળે શામળદાસે વફાદારીપૂર્વક પોતાની ફરજ નિભાવી અને તેમ કરવામાં તેમણે અમદાવાદમાં જેલ નિવાસ પણ વેઠ્યો હતો. જો કે આ કિસ્સામાં આખરે તો ભાવનગર રાજ્યનો જ વિજય થયો હતો. ઇ.સ. ૧૮૬૦માં બ્રિટિશ સરકારે

કાઠિયાવાડના પહેલા વર્ગનાં રાજ્યોને પોતાની દીવાની અને ફોજદારી કાયદાઓ ઘડવાની સત્તા આપી ત્યારે દીવાન ગગા ઓઝાએ ભાવનગર રાજ્ય માટેના કાયદાઓ ઘડવાનું કાર્ય શામળદાસને સોંપ્યું. તેમણે બહુ કુશળતાપૂર્વક આ કાર્ય પાર પાડ્યું. તેમણે રાજ્ય માટે કાયદા-સંગ્રહ બનાવ્યો તથા રાજ્યના ન્યાયતંત્રના વ્યવસ્થિત માળખાની યોજના પણ ઘડી.

શામળદાસની વડા ન્યાયાધીશ તરીકેની કારકિર્દીના પ્રારંભમાં જ તેમની પાસે ભાવનગર રાજ્ય સામેના ખુમાણ બહારવટિયાઓનો કેસ આવ્યો. તેમણે આમાના આગેવાન બહારવટિયાઓનો ગરાસ જપ્ત કરી ૨૬ જૂન, ૧૮૬૬ના દિવસે તેમને ફાંસીની સજા કરી. કાઠિયાવાડનાં રાજ્યમાં આ રીતની ગરાસ જપ્ત કરવાની તથા ફાંસી દેવાની સજા બ્રિટિશ અમલ સ્થપાયા પછી પહેલી જ હતી. આને માટે શામળદાસને બ્રિટિશ સરકાર સમક્ષ ખુલાસા કરવા પડ્યા હતા અને ઘણી લડતને અંતે જ સરકારે આવી સજા કરવાનો દેશી રાજ્યોનો હક સ્વીકાર્યો હતો. તે રીતે શામળદાસની આ મહત્ત્વની સિદ્ધિ ગણાય.

ઇ.સ. ૧૮૭૦માં જશવંતસિંહજીનો નવ મહિનાની માંદગી પછી સ્વર્ગવાસ થયો ત્યારે ભાવનગર રાજ્યના પાટવી કુંવર તખ્તસિંહજીની ઉંમર ૧૨ વર્ષની હતી. કુમાર તખ્તસિંહજીની સગીર અવસ્થા દરમિયાન ગગા ઓઝા અને ઇ.એચ. પર્સિવલનો સંયુક્ત કારભાર નીમાયો ત્યારે ૧૮૭૨માં તે બંનેના ન્યાયકીય મદદનીશ સંયુક્ત કારભારી તરીકે શામળદાસને નીમવામાં આવ્યા. તેમણે આ હોદ્દા ઉપર રહીને સંયુક્ત કારભારને યશસ્વી બનાવવામાં સારો ફાળો આપ્યો હતો.

ઢોળાઇ ગયો ખડિયો સુરજનો અવનિ પર દીવા લૈને આગિયાં બન્યા છે રાહબર

-પુષ્કરરાય જોષી

ઝલ અને સોનેટ જેવા વિદેશી કાવ્યસ્વરૂપોને આપણી ગુજરાતી ા ભાષાએ પોતાના પરિવારમાં ખુશાલી સાથે સામેલ કર્યા છે એ જ રીતે જાપાની કાવ્ય સ્વરૂપ હાઇકુ અને તાન્કાને પણ આપણે ગુજરાતીઓએ કૌટુંબિક દરજ્જો આપ્યો છે.

ગુજરાતી ભાષાનો પ્રથમ તાન્કા સંચય 'હાઇફન' કવિ શ્રી રમેશ આચાર્યએ ૧૯૮૨માં પ્રગટ કર્યો તો કવિશ્રી કિસન સોસાએ ૧૯૮૩માં 'અવનિતનયા' નામનો તાન્કા સંગ્રહ બહાર પાડયો હતો. આમ તાન્કાનું સ્વરૂપ અને તેના વિશેની કેટલીક સમજણ સ્પષ્ટ થઇ હતી. આ પછી જાન્યુઆરી ૧૯૮૪માં શ્રી રમેશ આચાર્ય દ્વારા તાન્કાનું પ્રથમ સંપાદન 'ગૂડ મોર્નિંગ,

🔍 ડો. એસ.એસ. રાહી

તાન્કા' રંગરેખા પ્રકાશન- રાજકોટ દ્વારા પ્રગટ કરાયું હતું. તેમાં ૨૮ કવિઓનાં તાન્કા લેવાયા હતાં. આ ભૂમિકા બાંધવાનો હેતુ એ છે કે તાજેતરમાં કવિશ્રી પુષ્કરરાય

રેવાશંકર જોષી (રાજકોટ)એ તેમનો પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહ 'દિવ્યઘોષ' મને મોકલ્યો તેમાં તેમના ૧૧ તાન્કાનો સમાવેશ કરાયો છે. 'દિવ્યઘોષ' (૨૦૨૦)માં ગઝલો, ગીતો, અછાંદસ કાવ્યો, લઘુકાવ્યો, પુસ્તકો અને મોનો-ઇમેજ (એક કલ્પન) કાવ્યો મુકાયાં છે. અગ્રણી કવિ શ્રી યોસેફ મેક્વાનની વિરાટ પ્રસ્તાવનાનો લાભ તેને મળ્યો છે. મૌલિક- પ્રફૂલ્લિત કલ્પનોથી સભર કેટલીક રચનાઓમાં પુષ્કરરાયભાઇની કાવ્ય- માવજત પરખાઇ આવે છે. ઉપર્યુક્ત તાન્કામાં સાંજનું ચિત્ર ખૂબીપૂર્વક દોરાયું છે. સૂર્યાસ્તની સાથે ઉજાસ પર પડદો પડે છે અને અંધકારનું સામ્રાજય ધરતી પર રાજ કરવા ઉતરી પડે છે ત્યારે આગિયાં કેવા રાહબર બને છે તેનું સમગ્ર દ્રશ્ય ભાવકોને મજા મજા કરાવે છે. 'દિવ્યઘોષ'માંથી તેમના એક મુક્તકનો સ્વાદ ચાખીએઃ

દોસ્ત! ભરતી-ઓટ શો સંબંધ છે, રેત પર પગલાં છતાં અકબંધ છે, આ સમંદર એ નથી બીજું કશું, આંસુનો તૂટી પડેલો બંધ છે.

રે સહિયર, આ વર્ષે ઇંધણા વીણવા નહીં જવાય

આ કોરોના તારું નખ્ખોદ જાય. અત્યાર સુધી તો તને બઉં વેઠી લીધો, પરંતુ હવે અમે તને ચલાવી લેવાના નથી. તારે લીધે આમ તો બધું ય અટકી પડ્યું છે, પણ એ બધું અમે ચલાવી લીધું, પણ તારે લીધે હવે આ નવરાત્રિ નહીં થાય તે ચલાવી લેવાય એમ નથી. મૂઆ તને કોઈ કામધંધો નથી? તેં અહીં

અમારા કામધંધાની વાટ લગાડવા આવી ગયો? અને ચાલો કામધંધાની વાટ લગાડી એ તો સમજ્યાં. આમેય અમને કામ કરવામાં આળસ આવે એટલે તારા નામનું ચરી ખાધું હોય. પરંતુ હવે તહેવારોની ક્યાં વાટ લગાડે છે? આ નોરતાના તો અમને કેટલા ઓરતા હોય એની તને ખબર છે ખરી ?

અરે, દશેરા જાય એના બીજા દિવસથી બીજી નવરાત્રિની રાહ જોઈએ અને દિવાળી આવે એ પહેલાંથી તો બીજા વર્ષના નોરતાની તૈયારીઓ પણ ચાલુ કરી દઈએ એવામાં તું આમ ઓચિંતા આવીને બ્રેક મારી જાય એ કેમ ચાલે? તારું નખ્ખોદ જજો ફાટીમૂઆ...

હાય હાય એક નોરતા પર બ્રેક મારીને તેં કેટકેટલા અરમાનો પર રોલર ફેરવી દીધા. ખભે ટેટુ કરવા'તા અને વાળમાં કલર કરાવવા'તા દસ દિવસના દસ ચણિયા-ચોળી બજારમાં લેવા જાવું 'તું, સહિયરો સાથે બજારો ખૂંદવી 'તી અને મજામજા કરવી'તી. અને પાસનું સેટિંગ? મૂઆ પાસ માટે તો મેં ગયા વર્ષે જ ગોઠવણ કરી દીધી કે ભાઈબાપા ન કરવા પડે. પણ ત્યારે ક્યાં ખબર તો 'પરી હું મેં' એમ ગાઈશુંને ?

હતી કે આ વખતે પાસને માટે નહીં, પણ ગરબા થાય એ માટે જ સરકારને ભાઈબાપા કરવા

હાય હાય ગરબા નથી થવાના એનો તો વિચાર આવેને શરીરમાંથી લખલખું પસાર થઈ જાય છે. મારો તો જીવ બળીને રાખ થઈ ગ્યો છે ભાઈસાબ. આ પહેલું એવું

ગોઝારું વર્ષ જવાનું કે આ વર્ષે ઈંધણા વીણવા નખ્ખોદિયા આ દસ દિવસ જ તો અમને મજા નહીં જવાય આ વર્ષે ટોડલે બેઠેલો મોર બોલશે તો કરવા મળે. પછી તો આમેય ઘરમાં જ ગોંધવાનુંને ખરો, પરંતુ એ મોર ક્યાં બોલે રે મોર ક્યાં બોલે અમારે? જેથી નવરાત્રિ નજીક આવે ત્યારે પાસ માટે કોઈને 🛾 એવું કોણ ગાશે ? પરીની જેમ તૈયાર થવા મળશે

આ કયા પાપનું ફળ આપ્યું તેં માવડી. કે આ મૂઓ કોરોના અમારી આખેઆખી નવરાત્રિને ભેરખી ગયો ? અરે ક્યાર ક્યારનું નક્કી કરી રાખ્યું હતું કે રાઈતે બાર વાગ્યે

ગરબા પૂરા થઈ જાય પછી ડાયરીનું ફાટેલું પાનું રોજ કઈ કઈ લારીઓ પર કે હોટેલોમાં જમવા જવું અને 🗨 અંકિત દેસાઈ મળસ્કા સુધી ગપ્પાં મારવા. ankitdesaivapi@gmail.com હવે ક્યાં ગપ્પા મારીશું અમે ?

તારામાં જરાય દયા જેવું કંઈક હોય તો હવે ભાગી જા અહીંથી. હવે બહુ થયું. તેં આમેય એ તો

જોઈ જ લીધુ હશેને કે તું હોય કે ન હોય, લોકોને આમ કોઈ ઝાઝો ફેર નથી પડતો. લોકો તો રખડે જ છે અને જીવે જ છે. કોઈને તારો ખોફ નથી. કંઈ કેટલાય તો એવાય છે, જેઓ નથી તો માસ્ક બરાબર પહેરતા કે નથી તેઓ સ્વસુરક્ષા માટેના અન્ય નિયમોનું ધ્યાન રાખતા.

પણ બાપ, એક આ તંત્ર છે, જે તારી લોકોની ચિંતામાં ગળાડૂબ છે અને તેમને માટે સતત પ્રયત્નશીલ છે. એ ચિંતાને પગલે જ આ વર્ષ નવરાત્રિનો રંગ રહેવાનો નથી. પણ બાપ તને એમ નથી થતું કે લોકો તો તને અવોઈડ જ કરે છે તો પછી અહીં રહેવામાં ઝાઝો લાભ નથી.

તું ક્યાંક જતો રહેતો હોય તો ભાઈ? અને હંમેશને માટે જ અમને છોડી દેતો હોય તો ભાઈ ? કારણ કે આમેય અમે તો માણસની જાત. અમે તો ભલભલા પડકારની સામે શિંગડા ભેરવનાર પ્રાણીઓ. એમ કંઈ અમે થોડા તારા તાબે થઈ જઈએ ? અને ભાઈ, અમે એવી જાત છીએ કે અમે કુદરતનેય રહેવા નથી દીધી, તેનેય અમારા લાભ ર્કે સ્વાર્થને હાટું રંજાડી દીધી છે. તે કંઈ તને અહીં રહેવા દેવાના છીએ ? વહેલા નહીં તો મોડા તારે અહીંથી પોટલા બાંધવાના જ છે. તો જરા માનભેર જતો હોય તો ? શું કામ અમને આમ દુઃખી કરે છે?

તું જો માનભેર જઈશ તારા નામેય એકાદ ગરબો લખીને એને તાલે ઝૂમીશું બસ? તારા એ પ્રશસ્તિગાનને માટે થઈને અવનવા સ્ટેપ્સ મનાવીશું બસ? પણ તું અહીંથી જા હવે. તુંય માનમાં રહીશ અને અમનેય નવરાત્રિ કરવા મળશે. એક ગર્બાચ્છુક યુવતીની ડાયરીમાંથી.

૧૫ ઓક્ટોબર, ગ્લોબલ હેન્ડ વોશિંગ ડે

અમારી સોસાયટીનો 'હાય કી સફાઈ' પ્રોજેક્ટ

વાશિંગ ડે' ઉજવાય છે પણ આપણે સાચા અર્થમાં હાથ ધોવાનું શરૂ હજૂ હમણા કર્યું. કોરોનાએ આપણને ઘણું શીખવ્યું એમાં હાથ ધોવાનું અગ્રતાક્રમે છે. મહિનાઓથી કોરોના હાથ ધોઈને માનવજાતની પાછળ પડી ગયો છે તો આપશે પણ હાથ ધોઈ ધોઈને તેને પાછળ રાખી દેવા દોડધામ કરી રહ્યા છીએ.

કેટલાય દેશોમાં વિવિધ સંસ્થાઓના સહયોગથી ૧૫ ઓક્ટોબરને 'ગ્લોબલ હેન્ડ વાશિંગ ડે' તરીકે વિવિધ રીતે ઉજવાય છે. જો કે આમાં સહુ વિવિધ રીતે તો નહીં પરંતુ સામુહિક રીતે એક સાથે હાથ ધોઈને ઉજવણું કરી શકે. એમાય પાછા સહુએ પોતપોતાના હાથ જ ધોવાના હોય, બીજા તો ન જ ધોઈ દે! આ અભિયાન દ્વારા આરોગ્ય માટે અને રોગચાળો આગળ આગળ ન ફેલાય તે માટે હાથની સ્વચ્છતા કેટલી અગત્યની છે તેનું મહત્ત્વ સમજાય છે. કહેવાય છે કે હાથની ચોખ્ખાઈ રાખ્યા કરવી એ રોગ સામે વેક્સીન જેટલું અસરકારક કામ આપી શકે. કોરોનાની એન્ટ્રી પછી આ પહેલો, શું કહેવું તેને ગુજરાતીમાં ? હા, 'હસ્ત પ્રક્ષાલન દિન' આવ્યો છે જે વગર જાહેરાતે સહુ ઉજવશે ! કહો ને હવે તો રોજ રોજ આમ તો બધા બાકીના તહેવારો ઉજવવાના બંધ કરી આ જ ઉજવણું કરાઈ રહ્યું છે. પગમાં તો બહાર નીકળીએ એટલે પગરખા પહેરી તેને રક્ષણ આપીએ છીએ જયારે હાથને તો ખુલ્લા હાથે લડવાનું હોય છે. પગમાં બુટ ચર્પ્યલની જેમ હાથમાં

૦૦૮ ના વર્ષથી એટલે કે બાર બાર પહેરવાનો શિરસ્તો હોત તો સારું હતું. લોકો વર્ષના વ્હાણા વાઈ ગયા ત્યારથી સાબુથી ને સેનેટાઈઝરથી જે રીતે હાથ ધોઈ દર વર્ષે વિશ્વ કક્ષાએ ''ગ્લોબલ હેન્ડ રહ્યા છે એ જોતા કેટલાક જ્યોતિષીઓએ આગાહી કરી છે કે 'જો આમ ને આમ ચાર્લ્યું તો હાથ ધોઈ ધોઈને સહુ પોતાની હસ્તરેખાઓ પણ ઘસી નાખશે...એવું થશે તો પછી કોઈ હાથ જોવરાવવા આવશે તો અમે અમારા હાથ ઊંચા કરી દઈશું ! જોવુંય શું ને કહેવુંય શું ?'

બીજી બાજુ હાથ નહીં ધોઈને તેના હાઇજીનનો ખ્યાલ નહીં રાખીને ફર્યા કરીશું તો વિશ્વ આરોગ્ય સંસ્થા અને દુનિયાભરના કોરોના પણ ફરવામાં સાથે થશે. પછી હાથના કર્યા કોઈકને હૈયે વાગશે. ને એમ નહીં થાય તો પછી ગળાને કે ફેફસાને તો ચોક્કસ વાગશે !

પહેલા જયારે પ્રો.માંકડે દરખાસ્તમૂકી ત્યારે સુધાકરભાઈએ ના પાડી દીધી, ભલે 'ગ્લોબલ હેન્ડ વોશ ડે' હોય પરંતુ એ નિમિત્તે કોઈ કાર્યક્રમ કરવા માટે આ કોરોનાકાળમાં એકઠા ન થવું જોઈએ.

પરંતુ તેને પ્રો.માંકડની દરખાસ્ત ગમી કે સોસાયટીના એન્ટ્રન્સ ગેટ પાસે એક પાણીની ટેન્ક સાથે સીંક મુકાવવાની. સોસાયટીમાં રોજ સફાઈવાળા અને ઘરે ઘરે આવતા કામવાળાઓ જો અંદર આવતા વખતે જ અહીં હાથ ધોઈને આવે તો સહુના આરોગ્ય માટે એ સારું સ્ટેપ ગણાય.

સાંજે સહુ ફાઈનસ્ટાઇન અંકલના ઘરે દ્વારા પણ આ જ સંદેશનો એકઠા થયા. અલબત્ત સોશિઅલ ડીસ્ટન્સ પ્રચાર કરવાનો છે. આપણે જાળવીને. કામમાં કંઈ જરૂર પડી શકે એમ પ્રચારની સાથે નક્કર કામ વિચારી સુધાકરભાઈએ લીલી, મયુરી અને વીરુને પણ હાજર રાખ્યા હતા. એ ત્રણેય સાથે બેઠા હતા. વીરુ કોઈક કામ મળવાની આશાએ ખુશ હતો કે જેમાં લીલી પણ જોડાયેલી હોય !

બીજી બાજુ હાથ નહીં ધોઈને તેના હાઈજીનનો ખ્યાલ નહીં રાખીને ફર્ચા કરીશું તો કોરોના પણ ફરવામાં સાથે થશે. પછી હાથના કર્યા કોઈકને હૈયે વાગશે. ને એમ નહીં થાય તો પછી ગળાને કે કેક્સાને તો ચોક્કસ વાગશે!

ક્રેઝી કોર્ન૨

• કિશોર અંધારિયા

બદલે મૂળ વાત શરૂ કરી, 'કોરોનાના આ તાળી ન પડે એટલે મારા હાથની વાત છે એ હું આવી પડેલા કપરા કાળમાં આપણે હાથ કહી દઉં...પાણીની ટાંકીનો ખર્ચ કરવાની જરૂર

'ગ્લોબલ હેન્ડ વાશિંગ ડે' કરીશું. આપણી

સોસાયટીના ગેટ પાસે

એક પાણીની ટાંકી અને વોશબેસીન ગોઠવીશું તો એકબીજાને તાળી દઈ વધાવવા જેવી છે અને...' 'ઉભા રહો' ફાઈનસ્ટાઇન અંકલે તેમની વાત અધવચ્ચે રોક્તા કહ્યું, 'આ હાથ સુધાકરભાઈએ આડીઅવળી વાત કરવાને ધોવાનો પ્રોજેક્ટ છે અને એમાં પણ એક હાથે

વારંવાર ધોવાનું મહત્ત્વ સમજીએ છીએ. નથી. મારું ઘર ગેટની નજીક છે અને મારી મર્માળુ હસ્યો.

ઉપરની ટાંકીમાંથી લાઈન જશે.'

પ્રોફેસર માંકડે હસતા હસતા જ્ઞાન આપ્યું, 'વાહ અંકલ! તમારી આ વાત

પણ એકબીજાના હાથનો સ્પર્શ તો આ કોરોનાએ છીનવી લીધો છે એટલે એમ કર્યા વગર વધાવી લઈએ છીએ.

વીરુએ આ બાબતે લીલી સામે અર્થસૂચક મને તો હજૂ ભૂખ પણ નથી લાગી! દ્રષ્ટિએ જોયું પરંતુ લીલીએ ધ્યાન ન આપ્યું. સુધાકરભાઈએ વીરુ, લીલી અને પોતાની દીકરી મયુરીને સમજાવી દીધું કે શરૂઆતના થોડા દિવસ સમય મળે ગેટ પાસે ઊભા રહે. આવનારને હાથ ધોવાનું મહત્ત્વ સમજાવે અને વોશબેસીનનો ઉપયોગ કરવા કહે.

અને સંપૂર્ણ તૈયારી સાથે આ પ્રોજેક્ટ શરૂ થયો. વીરુ તો આખો દિવસ ઊભો રહેવા તૈયાર હતો પરંતુ પ્રો.માંકડે કહ્યું હતું બપોર સુધી રહેવું.

આવા કામોમાં મયુરી તો રાબેતામુજબ છટકી ગઈ હતી. અને લીલી હાજર રહેવાની હોવાથી વીરુ તો સરખી રીતે તૈયાર થઈને હાજર થઇ ગયો. સિન્કમાં નળમાંથી પાણી બરાબર આવે છે કે નહીં એના ચેકિંગના ભાગરૂપે ત્રણેકવાર તો તેણે પોતાના હાથ ધોઈ નાખ્યા. આમ ને આમ ચહેરા કરતા હાથ વધુ ચોખ્ખા થઇ ગયા!

લીલીએ તને કહ્યું, 'આમ તો લેડીઝને હું સમજાવીશ અને જેન્ટ્સને તું રીક્વેસ્ટ કરજે, બરાબર ?'

'તું કહે એ બધું બરાબર જ હોય ને!' એ

હવે આમાં એવું તો હતું નહીં કે કોઈ આવી ખેંચી લેજો. ખર્ચ બચી ચડેને 'પગ મને ધોવા દ્યો રઘુરાય, આજ મને શક પદ્યો મનમાંય...' જેવું કહી આગંતુકના પગ ધોઈ દેવાના હોય. હાથ તો હાથે જ ધોવાના હોયને! એટલે ખાલી વોશબેસીન તરફ અંગુલીનિર્દેશ કરવાનો હોય.

પહેલા જ કંકુ કામવાળી આવી. લીલી કહે એ પહેલા વીરૂએ તેને હાથ ધોવા કહ્યું એટલે એ બોલી, 'કેમ અલ્યા, આજે કોને ત્યાં જમણવાર છે? ...અને આટલો બધો વ્હેલો?

લીલીએ મોથું કૂટ્યું અને કંકુને સમજાવવા લાગી એટલે વીરુનું ધ્યાન એની સમજુતીમાં રહેવાથી બીજા બે જણ વગર હાથ ધોયે અંદર ચાલ્યા ગયા.

''લીલી?' વીરુ તેને સંબોધી બોલ્યો,'' મને એક વિચાર આવે છે. કોરોનાને કારણે હાથ મેળવવા એટલે કે શેક હેન્ડ કરવાને બદલે હવે સૌએ દૂરથી એકબીજાને હાથ જોડી નમસ્કાર કરવા એ શિષ્ટાચાર થતો જાય છે... તો આ સંજોગોમાં જેમના લગ્ન થાય તે વર વધ્ નો હસ્ત મેળાપ કઈ રીતે થતો હશે ?'

લીલી પહેલા હસી પણ પછી તરત નારાજ થઇ ગઈ, ' તું શું કામ ચિંતા કરે છે વીરુ ?તારે ક્યાં અત્યારે મેરેજ કરવાના છે?'

'પરંતુ એ તો તને પણ લાગુ પડે ને લીલી ! વિચાર તો કર!' વીરૂના આ વાક્યથી એ બરાબરની ચિડાઈ, 'અત્યારે તને અને મને અંકલે આ કામ ચીંધ્યું છે...એ સરખી રીતે કર નહીતર હું જાઉં છું...

વાત ત્યાં જ અટકી ગઈ પરંતુ બાકીના બે દિવસ લીલી આવી નહીં એટલે વીરુને પણ આ કામમાં રસ રહ્યો નહીં. સુધાકરભાઈ કે બાકીના સૌને બિઝનેશ કે જોબને કારણે સમય રહેતો નહોતો. એટલે કોઈ હાજર રહેતું નહીં.

છતાં આ 'હાથ કી સફાઈ' પ્રોજેક્ટ બંધ રહ્યો એનું કારણ બીજું નીકળ્યું. રોજ રોજ ફાઈનસ્ટાઇન અંકલની પાણીની ટાંકી ખાલી થવા લાગી. એકવાર તેમણે બારીમાંથી જોયું તો એ વોશબેશીનના નળમાં ટ્યુબ લગાડી સામેની મજૂર વસાહતવાળા પાણી ભરી જતા હતા. સવારમાં પાણીના વાસણોની લાંબી લાઈન ગોઠવાઈ જતી હતી!

બહાર નીકળતી વખતે હાથમોજાં જેવું

ંખ છડી હે...' રિક્ષાના ખટારા જેવા

સ્પીકર પર ઊંચા વોલ્યુમ પર ગીત જોર શોરથી વાગતું હતું અને એટલું જ જોશ આજે અબ્દુલમાં હતું. કેમ ન હોય? આજે એને બે સવારી સ્ટેશનથી સીધા એરપોર્ટ સુધીની મળી હતી એટલે આજે બખ્ખાં હતા. બસ હવે તો તહેવારો ચાલુ થાશે એટલે

મજા. ત્યાં એને લાઈટ થઈ, ''કેવા તહેવારને કેવી વાત? કોરોનાએ તો વાટ લગાવી દીધી

નવરાત્રી દિવાળી કશ્ં નહીં

ઉજવાય. તહેવારોમાં તો કેટલી સવારી મળે. અબ્દુલનો મૂડ થોડો ઓફ થઈ ગયો. સવારની તગડી કમાણીને કોરાના- કહેરે ભૂલાવી દીધી.

જો કે હીરાના કારખાનામાંથી એને છૂટો કરી દીધો પછી બે મહિનાની બેકારી પછી રહેમાનચાચાએ આ રિક્ષા ચલાવવા આપી તેટલો નસીબદાર. બાકી લોકડાઉનમાં તો હાંડલા કુસ્તી કરતાં હતા. એના અડોશપડોશમાં પણ બધાં બેકાર જ હતા. રોજ રાશન લેવા લાઈનમાં ઊભા રહેવું પડતું હતું. પણ પોતે એકલપંડે એટલે જે રાશન મળે એમાંથી વધારાનુ વહેંચી દે. છૈયાં-છોકરાવાળાની હાલત એનાથી ઘણી ખરાબ હતી. એક તો નોકરી જતી રહી હોય ને ઉપરથી ઘરમાં વસ્તી વિસ્ફોટ. એટલે જે દિવસે એકાદ ટંક ભૂખ્યું રહેવું પડે તે દિવસે એ આ બધાંને જોઈને સંતોષ વ્યક્ત કરતો,

મ્ભે જેસી ખડી હેં, લડકી હૈ યા પણ બીજા કરતાં તો અપુન કી પરિસ્થિતિ

બસ આ વિચાર આવ્યો કે અબ્દુલ ફરી સ્પીકર પર વાગતાં ગીત સાથે ગણગણવા

''લગે ચારસો ચાલીશ વોલ્ટ છૂ ને સે

ત્યાં એક કાકાનો રિક્ષા માટે હાથ ઊંચો થયો,

> ''અાે કાકા...અત્યારે તમે કેમ નીકળ્યાં છો? ઘરમાં રહો કોરોના લાગી

> > ભાગળ

વાર્તા કોર્નર

કામિની સંઘવી

''કેમ''ની આવવાનો. બેહો.''

અઠવાગેટથી કાકાને બેસાડયાં હતા, રિક્ષા ચોક સુધી પહોંચી પણ કાકા ગુમસુમ. અબ્દુલ વાતોડિયો એટલે એને મૂંગા પેસેન્જરને જોઈને અકળામણ થાય. પણ પેસેન્જર પર રિઅર વ્યુમાંથી એક બે નજર પડે અને તે અનુમાન કરવા માંડે.

''કંઇ લોચો લાગે છે,'' મનમાં બોલી પછી મોટેથી બોલ્યો,

''કાકા ક્યાં જવાના ?''

કાકાએ ખિસ્સામાંથી એડ્રેસની કાપલી લંબાવી. રુવાળા ટેકરા પરની કોઈ પેઢીનું

''લો કાકા...આ રહી તમારી પેઢી. વળતી સવારી જોઈ તો ઊભો છું.'' કાકાએ હકારમાં માથું હલાવ્યું. અડધા કલાકે કાકા આવ્યા ત્યારે ગયા હતા તે કરતાં ગુમસુમ

SIIC33H

''અઠવા જ લઉં ને?'' અબ્દુલે પૂછ્યું તો કાકાએ માથું હલાવ્યું.

અબ્દુલને સમજ ન પડી કે મામલો શું છે. સાલા કોરાનાએ તો... અબ્દુલના મોંમાંથી બે-ચાર ગાળ નીકળી ગઈ. ત્યાં એને ભાન થયું કે કાકા બેઠેલાં છે. એણે સંકોચથી પાછળ નજર નાંખી તો કાકા તો રડતાં હતા. એમની

ઉંમર અને દયામણું મોં જોઈને અબ્દુલ દુઃખી થઈ ગયો. અબ્દુલે પાણીની બોટલ એમના તરફ લંબાવી પણ તરત પાછી લીધી. કોરોનાકાળમાં પાણી ય કેમ આપવું ? એમને કાંઈ થાય તો ? પોતે તો આખો દિવસ ગમે ત્યાં ૨ખડતો હોય! પણ કાકાએ બોટલ ખેંચીને પાણી ગટગટાવી ગયા.

''ભાઈ માણહ થી માણહ બીવે એવો

હાથમાં મહિષાસુરના મસ્તકને

પકડ્યું છે. પ્રતિમાની ઉંચાઈ સવા

ત્રણ ફૂટ અને પહોળાઈ ૨૨ ઇંચ

અને જાડાઈ ૧૧ ઈંચ છે. મંદિરના

પાછળ કનકેશ્વરી જીર્ણોદ્ધાર

સમિતિના અધ્યક્ષ શ્રી વૃજલાલ

દુર્લભદાસ કાશકિયાનું અડધા

કદનું બાવલુ મુકી તેમની સેવાની

નોંધ લેવામાં આવી છે, જેમના

હાથે તા. ૩૦/૪/૧૯૫૧ના

રોજ મંદીરની શિલારોપણ વિધિ

ઉનેવાળ બ્રાહ્મણ, ગાંધી,

રેશમિયા, મહેતા, વાંઝા,

ભદ્રેશ્વરા, આહીરો પંપાણિયા,

જૈનોમાં માવાણી, ઢાંકી,દોશી,

નાગરોમાં માંકડ, વછરાજાની,

શ્રીગૌડમાં દવે, કારડીયામાં

ઝાલા, કોળીમાં વાજા અને વાઢેર

તથા મહારાષ્ટ્રનાં કીર્તિકર

બ્રાહ્મણો વગેરે વગેરેનાં કુળદેવી

આજે તો કનકાઈ મંદિરે

કનકેશ્વરી માતા કાણકિયા,

કરવામાં આવી હતી.

વખત છે.. હવે જાણીતા ય અજાણ્યાં બનીને ડંસે તો કોને કે'વું ?'' કાકા ડૂંસકે ચડી ગયા. અબ્દુલ મૂંઝાઈ ગયો. થોડીક વાર પછી કાકા

''જે જગ્યાએ ગયા હતાં ને એ પેઢીમાં પચાસ વર્ષ કામ કર્યું. ૨૦૦૫માં રિટાયર્ડ થયો. ત્યારે માલિકે કહ્યું હતું કે છ લાખ પેન્શન છે. અત્તારે જોઈએ કે પછી વ્યાજે મુકવું છે? એમના ભરોસે વ્યાજે મુક્યું. મારા છોકરાની નોકરી લોકડાઉનમાં ગઈ. એને બે છોકરાં છે. અને અમે બે...તે કેમ પૂરું થાય ? એટલે પૈસા લેવા આવ્યો. માલિક પાંચ વર્ષ પહેલાં ગુજરી ગયા અને આજે એમનો છોકરો પેન્શન આપવાની ના પાડે છે.''

''ચાલ્યા કરે કાકા...ટેન્શન નંઈ લેવાનું.''

''ટેન્શન નઇ લેવાનું તે કઉ…કોણ છોકરાને ખવડાવે બોલ?'' કાકા ફરી રડી પક્રયા. અબ્દુલ મૂંઝાઈ ગયો. પોતે ફેમિલિવાળો નથી એટલે ફેમિલિનું દુ:ખ ન સમજાય પણ કોઈ જીવ ભૂખ્યો રહે તે તો સમજી શકાય ને!

કાકાને છ પેટ પાળવાના, ને પોતે તો એકલપંડે! અઠવાગેટ પર કાકાને ઉતરવાની જગ્યા આવી, ''કાકા....તમારા છોકરાને ગાડી ચલાવતાં આવડે?''

''સ્ક્રૂટર ચલાવતો છે.''

અબ્દુલે ખિસ્સામાંથી એક કાર્ડ કાઢયું. ''કાલ તમારા છોકરાને મોકલજો. એમને રિક્ષા માટે ડ્રાઈવર જોઈએ છે.''

બીજે દિવસે કાકા દીકરાંને લઈને અબ્દુલે કહેલી જગ્યા પર ગયા. મોટું ગરાજ હતાં. તેમાં જાત જાતની ગાડીઓ પડી હતી. કાકાએ ઓફિસ જેવી નાનકડી ઓરડીમાં બેઠેલાં માણસને પૂછયું,

''રહેમાન શેઠે?'' પેલી વ્યક્તિ કાકા સામે જોઈ રહી.

''તમને અબ્દૂલે મોકલ્યા છે?'' કાકા વિચારમાં પડી ગયા. કાલે પેલા રિક્ષાવાળાનું

નામ તો પોતે પૂછ્યું જ ન હતું. ''ભાઈ કાર્લે એક રિક્ષાવાળાએ મન આ

કાર્ડ આપ્યું હતું. હું એમનું નામ પૂછતાં ભૂલી રહેમાન શેઠે જવાબમાં સ્મિત કરીને

કાકાના છોકરાને પૂછ્યું, ''બેટા रिक्षा येंदावता इावशे ?''

''રિક્ષા ફાવશે.''

રહેમાન શેઠે રિક્ષાની ચાવી આપી,

''ખુદાને હાજરાહજુર માની બેઈમાની ન કરતો. રિક્ષામાંથી જે કમાણી થાય તેમાંથી દસ ટકા મને આપવાના. અબ્દુલની સિફારશ છે એટલે બીજી કોઈ લખાપદ્દી નથી કરતો. કંઇ તોડે ફોડે તેની જવાબદારી

કાકા રિક્ષાને જોઈ રહ્યાં. આ તો કાલવાળી જ રિક્ષા. પોતે નામ પણ પૂછયું ન હતું એ છોકરાનું.

''ભાઈ, આ રિક્ષા તો બીજો છોકરો ચલાવતો હતો ને ?'' ''અબ્દુલ.... એ ત્યાં ગેરેજમાં વેલ્ડિંગ કરતો છે. કાલે કે રિક્ષા નથી ચલાવવી, મને બીજું કામ આપો. આજકાલના છોકરાઓને ભાઈ તો ખુદા

રહેમાન શેઠને કાકા કશો જવાબ આપી ન શક્યા બસ એ તો હાથ જોડીને અબ્દુલને જોઈ રહ્યાં હતાં.

ગીરનું તીર્થધામ કનકાઈ

🔳 પ્રદ્યુમ્ન ખાચર

રના જંગલમાં કનકાઈ શિંગવડો નદીને કિનારે આવેલ છે, એક સમયની આ કનકાવતી નગરી એટલે આજનું કનકાઈ.

સ્કંદપુરાણના રેવાખંડ અધ્યાય ૧૫૩માં કનકેશ્વરી તીર્થ મહાત્મ્ય આલેખાયું છે જોકે એ બરાબર બંધ બેસતું જણાતું નથી કારણ કે એ તો નર્મદા કાંઠાના તીર્થો માટે છે.

એક દંતકથા મુજબ ગુજરાતના વનરાજ ચાવડાના કોઈ પૂર્વ જ કનકસેન અહીંની કનકાવતી નગરીમાં રાજ કરતો હતો અને તેણે આ નગર વસાવેલ તથા હિંગળાજ માતાજીને લાવી અહીં કનકેશ્વરી માતા નામે નામાભિધાન કરેલ એવું મનાય છે.

બીજી વલભીપુરના મૈત્રકવંશના સ્થાપક ભટ્ટાર્કના પૂર્વજ અયોધ્યાના સૂર્યવંશી રાજા કનકસેન હતા તેણે કનકેશ્વરીની સ્થાપના કરી અને કનકાવતી નગર વસાવ્યું એમ કહેવાય છે. આ મદિરનો બારોટી સાહિત્યમાં ઇ.સ. ૯૭૯ની સાલનો ઉલ્લેખ મળે છે. કનકાઈ મંદિર વાળી મૂળ જગ્યા જુનાગઢના નવાબે હિન્દુઓને ફાળવી હતી.

કનકાઈ માતાના આ સ્થાનકનો સૌપ્રથમ જીર્શોદ્ધાર જમણી બાજુમાં ચાર પાળિયાઓ તેમાં તેના બે હાથ કોતરાયા છે. સંવત ૧૮૬૪માં અને પછીથી આવેલા છે, જેમાં એક બે પાળિયા

હોવાનું પ્રમાણ પ્રાપ્ત થાય છે.

કોઈ મરાયાનું લખાણ છે. અહીં પોતાની શ્રદ્ધાને અડગ રીતે

મંદિરમાં સ્થાપવામાં આવી છે, આ મંદિર છે. સંવત ૧૫૮૭ના જ્યાં દર વર્ષે ભરવાડ ભેગા થઈ મૂર્તિ નીચે સંવત ૧૪૧૭નો લેખ પાળિયામાં અને સંવત ૧૮૪૯ના એ પથ્થર પર સિંદૂરથી દોરાયેલા છે, તેથી એ મૂર્તિ એટલી જૂની પાળિયા કનકાઈનાં રક્ષણ અર્થે ત્રિશૂળ આગળ પૂજન-અર્ચન કરી

કનકેશ્વરી માતાનાં મંદિરની જમણી બાજુમાં ચાર પાળિયાઓ આવેલા છે, જેમાં એક બે પાળિયા ઉપર સંવત ૧૮૪૯ અને ૧૫૮७ વંચાય છે. સંવત ૧૫૮७ના પાળિયામાં અને સંવત ૧૮૪૯ના પાળિયા કનકાઈનાં રક્ષણ અર્થે કોઈ મરાયાનું લખાણ છે

કનકેશ્વરી માતાનાં મંદિરની એક પાળિયો સતીનો હોવાથી જાળવી રહ્યા છે.

કનકેશ્વરી માતાજીની પ્રતિમા કનકાઈથી છોડવડી જતા પીળા રંગની છે જેને છ ભૂજા છે સંવત ૨૦૦૮માં કરવામાં આવ્યો ઉપર સંવત ૧૮૪૯ અને રસ્તામાં વચ્ચે શિંગવડો નદીના જેમાં પાંચ હાથમાં ખડગ, ઢાલ, ત્યારે ૩ માર્ચ ૧૯૫૨ના રોજ ૧૫૮૭ વંચાય છે. મંદિરના પટમાં ભુવા તીર્થ નામનું ઘંટ, ત્રિશૂલ અને પદ્મ છે તથા છજ્ઞા જોવા મળે છે.

ઘણા બધા રૂમો બંધાયા છે અને ભોજનશાળા તથા યાત્રિકોને બેસવાના આરામ કરવાના પતરાવાળા શેડ બધાયા છે. અહી યાત્રિકોને ભોજન ચા-પાણી રહેવાની આજે કોઈ તકલીફ પડે તેમ નથી. માત્ર ચોમાસામાં અહીં આવવાનો રસ્તો કાચો હોવાથી મુશ્કેલી પડે છે. ચોમાસા સિવાયના દિવસોમાં માતાના સ્થાનકે અનેક શ્રદ્ધાળુઓ યાત્રાળુઓ અને પ્રવાસીઓ આવે છે આ સ્થળે વાંદરાઓ ખૂબ જ

વિશિષ્ટ સંબંધ

પ ! ચૈતન્ય પરંપરામાં એક કથા આવે છે. **બા** જુના સમયની વાત છે. એક ગામમાં નાનકડો એવો ગરીબ પરિવાર રહેતો હતો. માતા, પિતા, એક નાનો કિશોર અને વિવાહ યોગ્ય એક દીકરી, આમ ચાર જણાનો નાનો પરિવાર રહે. મજુરી કરીને ગુજરાન ચલાવે. ગરીબ પરિવાર. થોડીઘણી મૂડી હતી અને એ પણ મહામુશ્કેલીએથી બધું ભેગું કર્યું હતું. થોડા સમયમાં દીકરીના વિવાહ પણ કરવાના હતા. ચોર, ડાકુઓનો એ સમય હતો. એ વિસ્તારના ભયાનક ડાકુઓની એક મંડળીને સમાચાર મળ્યા છે કે ફ્લાણા ગામમાં થોડા દિવસોમાં એક પરિવારને ત્યાં દીકરીના લગ્ન થવાના છે. સ્વાભાવિક જ એ પરિવારે દીકરીના લગ્ન માટે ઘરેણા, કપડાં, પૈસા વગરે જમા કર્યું હશે. કહે છે કે ડાકુઓ એ પરિવારને ત્યાં ધાડ પાડવા ગયા છે.

બહુ સરળતાથી ડાકુઓ પેલા ગરીબ પરિવારના ઘર ફરતે ઘેરો ઘાલ્યો છે. દીકરીનો બાપ થરથર કાંપે છે. ઘરેણાં, કપડાં અને રૂપિયા હતા. ગરીબો માટે તો અહીંથી...' આટલુ પણ ઘણું કહેવાય ! હવે

શું થશે ? કાલે તો દીકરી વિવાહ છે. કરે પણ શું ? પત્ની હિંમતવાન હતી. કહ્યું તમે ચિંતા ન કરો. આવવા દો ડાકઓને. અરે, પતિ કહે તને ખ્યાલ નથી

આપણે ઘેર...તું કેમ આટલી નિશ્ચિંત છો ? ગૂપચૂપ

ખબરદાર, જે ઘરેણા, જે કંઈ પણ દાગીના હોય તે આપી દે, ડાકુ બોલ્યા છે. પેલી સ્ત્રી દોડીને આવી. બંને સંતાનોને કહ્યું કે, 'બેટા જુઓ, કોણ આવ્યું છે ? મારા ભાઈ આવ્યા છે. હું તમને નહોતી કહેતી કે આમ તો મારે કોઈ ભાઈ નથી પણ જ્યારે આપણે આંગણે લગ્નનો પ્રસંગ આવશે ત્યારે એક ભાઈ જરૂર આવશે. જુઓ ભાષોજના લગ્નમાં મામા આવ્યા છે!' ડાકુ સાથે ભાઈનો સંબંધ જોડ્યો છે.

ડાકુઓનો સરદાર સ્તબ્ધ છે. અરે ! આ સ્રીએ

નાનું ગામ, ઘર પણ નાનું. સુરક્ષા કેવી હોય ? મને ભાઈ કહ્યો ? સંતાનો સાથે મામાનો સંબંધ બનાવ્યો ? બધાને અટકાવ્યા છે. 'ખબરદાર અહીંથી કંઈ લુંટ્યું છે તો. ઉલટું આપણી પાસે જે કંઈ હોય આમ તો તેની પાસે બહુ કંઈ નહોતું. બસ થોડા તેમાંથી આ દીકરીનું મોસાળું કરી દો અને ચાલો

બાપ ! કોઈ ડાકુ સાથે પ્રેમનો સંબંધ જોડાય તો એનું પણ હૃદયપરિવર્તન થઈ જાય. ખરાબમાં ખરાબ વ્યક્તિ પણ પ્રેમને નાતે બદલાઈ જાય. પ્રેમનો સંબંધ જોડતાં શીખી

કેટલા ભયંકર છે આ ડાકુઓ. આખા વિસ્તારમાં કોઈ જાવ. કોઈ ડાકુ સાથે જો પ્રેમનો સંબંધ જોડાય અને તે તેમની સામે પણ નથી જોઈ શકતું અને એ ડાકુઓ બદલી જાય તો કૃષ્ણ સાથે પ્રેમનો સંબંધ બાંધીએ પછી ? અને કેવળ કૃષ્ણ સાથે નહીં, બધા સાથે પ્રેમનો સંબંધ જોડતાં શીખી જાવ. સાધુનીએ આંખમાં જો વાસના હો તો ભય છે અને ડાકુની આંખ પણ જો પવિત્ર હો તો ત્યાં ચાલી જાવ. જ્યાં પ્રેમ સિવાય ક્શું નથી તેવા ગુરુ સાથે સંબંધ જોડતાં શીખી જાવ. ઈશ્વર આવે છે 'મगत' માટે. 'મगत' એટલે પ્રેમી. જ્યાં પ્રેમ હોય ત્યાં પ્રભુ આવે. પૂજાપાઠ હોય ત્યાં આવે કે કેમ એ ખબર નથી; પૂજાપાઠ હોય ત્યાં હરિ આવે જ એવું નક્કી નથી, પ્રેમ હોય ત્યાં આવે જ, આવે જ,

સંકલનઃ જયદેવ માંકડ

'તુમ ક્યા જાનો તુમ્હારી યાદ મેં હમ કિતના રોએ.

મો પણ કેવાં હોય છે! રશિયન 'વ્લાદિમીર ઉલિયાનોવ લેનિન'! કેવી રીતે બોલવું કે યાદ રાખવું ? એ જ રીતે 'હો ચી મિન્હ.' એક મિત્ર કહેતા કે તેમાં 'જીભ દોઢે ચડી જાય.' આપણે એવું જ એક નામ ધરાવતી હિન્દી ફિલ્મ 'શિન શિનાકી બૂબલા બૂ' (૧૯૫૨)ની વાત કરવી છે. જે રીતે તમને 'બંટી ઓર બબલી' નામ શબ્દકોશમાં ન મળે એમ જ આ નામ પણ ત્યાં ન મળે.

'વોટ્સ ઇન અ નેમ ?' (નામ મેં ક્યા રખા હૈ ?) પણ આ ફિલ્મનાં ગીતો – મધુર હતાં તે તો આપણે _ સ્વીકારવું જ પડે. ભલે એ લતા મંગેશકરનો પ્રારંભિક

સમય હતો તો પણ તેનાં કંઠમાં એ જ મૃદુતા, એ જ હૃદયસ્પર્શી હલચલ મચાવવાની શક્તિ અને એ જ દર્દ! દર્દસભર ભાવાભિવ્યક્તિ મુકેશનો જ ઈજારો છે એવું ન માની લઇ શકાય અને લતાજી હરીફાઈમાં ઉતરે નહીં! જો એવું બને તો નિર્શાયકોનું આવી બને ! ન સાંભળ્યું હોય તો આ ગીત તમારે સાંભળવું પડશે અને સાંભળ્યું હોય તો ફરી ફરીને સાંભળવા વિવશ કરે તેવું આ ગીતઃ

'તુમ ક્યા જાનો તુમ્હારી યાદ મેં હમ ક્તિના રોયે રૈન ગુજારી તારે ગિન ગિન ચૈન સે જબ તુમ સોયે કિતની કલિયાં ખિલી ચમન મેં <u> ખિલ કે ફિર મુરઝા ગઈ</u> બિરહન કે ઇસ ભોલે મન કો બાર બાર સમઝા ગઈ

રો કે જવાની કાટી જિસને પ્રીત કે બીજ બોયે'

બાળકો ૨ડે તો આપણે કહીએ 'રોના કભી નહીં રોના...' પણ પરવશ પ્રેમીનું શું? કોઈ ખરેખર કહે કે 'રોએ ભી તો દિલ હી દિલ મેં...', 'હમ તુજસે મહોબ્બત કરકે સનમ રોતે ભી રહે...', 'આપ કે પહલૂ મેં આ કર રો

દીએ...', 'નયના બરસે

રિમ…ઝિમ…રિમ…ઝિમ'

અથવા 'મેરી બીના તુમ

ગીતમાલા હર્ષદ દવે

બિન રોએ...' કે પછી 'રૂલા કે ગયા સપના મેરા...' ત્યારે એમ થાય કે ખરેખર

કોઈ એવું અનુભવી શકે ખરું કે 'હમ તુમ સે જુદા હો કે મર જાએંગે રો રો કે...' 'ન જાઓ સૈયાં...મૈ રો પડુંગી' પણ પ્રેમમાં નાસીપાસ થાય ત્યારે મધુબાલા (અનારકલી) ગાય 'મહોબ્બત કી જૂઠી કહાની પે રોએ, બડી ચોટ ખાઈ જવાની પે રોએ' ત્યારે આપણને થાય 'એ મેરે દિલે નાદાં, તૂ ગમ સે ન ગભરાના, ફરિયાદ સે ક્યા હાંસિલ, રોને સે નતીજા ક્યા...' અને આપણે 'નહીં મેં નહીં દેખ સકતા તુજે રોતે હુએ...' અથવા 'આપ ક્યું રોએ...' એમ કહીએ પણ એક દૃષ્ટિએ જોઈએ

તો આમ રડી લેવામાં ય હકારાત્મકતા છે. હૃદય-મનનો બોજ હળવો થઈ જાય છે! એ અસર સંગીતમાં પણ છે. માર્મિક સંગીત અને હૃદયની ઊર્મિઓથી આવી ભાવના વ્યક્ત થાય ત્યારે અનેરું સર્જન થાય! એવું જ સંગીત સર્જનાર એ સમયના સમર્થ સંગીતકાર હતા

આજના ગીતમાલાનાં ઉપર્યુક્ત ગીતમાં સંગીત કમ્પોઝ કરનાર હતા સી. રામચંદ્ર. છ વર્ષની ઉમરે તેમને અભ્યાસમાં બહુ રસ ન પડતો પણ પિતાજી નરહર સંગીતમાં રસ

ધરાવતા હતા અને રામચંદ્ર ચિતલકરને તેઓ જબરદસ્તી પોતાની પાસે બેસાડતા. ફિલ્મોમાં સંગીતનો ખ્યાલ ત્યારે તેમનાં મનમાં ન હતો કારણ કે ૧૯૩૨માં ફિલ્મો 'સાઇલન્ટ' હતી! તેઓ મુંબઈ આવીને કહે છે 'ત્યારે જે લોકો ફિલ્મોમાં આવતા તે બધા 'હીરો' બનવા માટે જ આવતા હતા!' ભલે પછી તેઓએ જાત સાથે સમાધાન કરી લીધું હોય! તેમને બાગેશ્રી રાગ અતિપ્રિય હતો. જેમાં સંગીતને 'સ્કોપ' હોય તેવી જ ફિલ્મો તેઓ પસંદ કરતા. ઉદાહરણ તરીકે 'અનારકલી' (તેમાં

સી. રામચંદ્રની પ્રતિભા બહુમુખી હતી. તેમણે મરાઠી, તેલુગુ, તમિલ, ભોજપુરી અને હિન્દી ફિલ્મોમાં સંગીત આપ્યું હતું. ૧૦૫ ફિલ્મોમાં તેમણે વૈવિધ્ય દર્શાવ્યું. પસંદીદા ૩૩ હિન્દી અને ૧ તમિલ ગીતમાં પણ તેમણે પોતાનું જબરું સંગીત આપ્યું. તેઓ ગાયક હતા. 'ક્તિના હંસી હૈ મૌસમ…'(આઝાદ) અને 'શોલા જો ભડકે...' (અલબેલા)માં તેમણે લતા મંગેશકર સાથે ગીતો પણ ગાયાં છે. 'મારાં જીવનની સરગમ' (૧૯૭૭) શીર્ષકથી તેમણે આત્મકથા લખી છે. તેઓ અન્નાસાહેબ અને શ્યામુ નામથી પણ જાણીતા

લતાનું ગાયેલું આ ગીત 'તુમ ક્યા જાનો...' પ્યારેલાલ સંતોષીએ લખ્યું છે. રેહાના નામની અભિનેત્રી પર તે ગીત ફિલ્માવાયું હતુ.

સી. રામચંદ્રની એક આગવી વિશેષતા એ હતી કે તેઓ પાશ્ચાત્ય શૈલીની ધૂનોને જાદ્ગરની જેમ ભારતીય ધૂનો સાથે મેળવી દેતા, સાવ સ્વાભાવિકપણે. જુઓ, 'ઇના મીના ડિકા' હોય કે 'આના મેરી જાન સંડે કે સંડે'. તેઓ સિતાર, સરોદ, શરણાઈ, તબલાં, સારંગી, ઢોલક, મંજીરા, પાયલ સાથે પિયાનો, મેન્ડોલીન, ક્લેરોનેટ, ઓર્ગન,

હવાઇયન સ્પેનિશ ગિટાર અને વાયોલીન જેવા વાદ્યોનો સારો ઉપયોગ કરી જાણતા હતા. ટૂંકમાં તન્તુવાદ્યો પર તેમની પકડ કાબિલે તારીફ હતી.

તેમના સંગીતમાં પ્રેમનો એવો તો અદ્ભુત આવિર્ભાવ થતો કે 'મહોબ્બત ઐસી ધડકન હૈ જો સમજાઈ નહીં જાતી...'(અનારકલી). ૧૯૫૦ના મધુરતમ દશકામાં તેઓ સર્વત્ર છવાઈ ગયા હતા અને બાવીસ વર્ષની યુવતી લતા પણ તેમની સાથે એક સે બઢકર એક ગીતો પેશ કરતી હતી.

એમની સદાબહાર, મધુર સંગીતની અભૂતપૂર્વ આનંદની અનુભૂતિ ધરાવતી મુખ્ય ફિલ્મોમાં શહનાઈ (૧૯૪૭), સમાધિ (૧૯૫૦), અલબેલા (૧૯૫૧), પરછાંઈ અને શિન શિનાકી... (૧૯૫૨), અનારકલી (૧૯૫૩), નાસ્તિક (૧૯૫૪), આઝાદ (૧૯૫૫), યાસ્મીન (૧૯૫૫), અમરદીપ (૧૯૫૮), નવરંગ (૧૯૫૯) અને સ્રી (૧૯૬૧) વ. નો સમાવેશ થાય છે.

સંગીતની સુરીલી સફર કરાવતાં તેમનાં ગીતોની યાદી કરવા બેસીએ તો તે બહુ લાંબી થાય એટલે હું અહીં તેમનાં થોડાં ગીતોનો જ ઉલ્લેખ કરી શકીશઃ

મહોબ્બત એસી ધડકન હૈ જો સમજાઈ નહીં જાતી (અનારકલી),

આના મેરી જાન **(જુઓ પાનું ૨)**

નાળાની બપોરના બે વાગ્યા

હતા. સૂરજદાદા બરાબર

માથે તેપી રહ્યા હતા.

ગરમીના લીધે મોટાભાગના લોકો

બપોરો કરીને પોતાના ઘરોમાં અને

જેમના માથે છત ન હોય એવા સૌ

છાંયડો શોધી આરામ ફરમાવી રહ્યા

હતા. આમ તો આવી કાળઝાળ

ગરમીમાં શક્ય હોય ત્યાં સુધી સૌ

બહાર નીકળવાનું ટાળે. પણ મેં તો

જેમને મેં સ્નેહીજન તરીકે સ્વીકાર્યા હતા

તેવા સૌની ખબર પુછવી, તેમની નાની

મોટી તકલીફો સમજવી ને તેના ઉકેલ

માટે કાર્ય કરવું એ ફરજ રૂપે મેં સ્વીકાર્યું

આઠ, સાડા આઠે કોઈ વસાહતમાં

બેઠકોના દોરથી ચાલતો. ઘણી વખત

સતત પ્રયત્ન પછી પણ કોઈ વસાહતમાં

દિવસ દરમ્યાન કોઈ ન મળે તો એ

ખરા બપોરે પહોંચી. કેશાબાપા અને

મેના માને આજે મળવાનું હતું.

રાવળવાસમાં દાખલ થતા જ ડાબા

હાથે કેશાબાપાનું ઘર આવ્યું.

આંગણામાં આંબા અને લીમડાના મોટા

રૂમ ઓસરીવાળુ ઘર એમની પાસે હતું.

આંગળામાં પ્રવેશતા જ મે, 'એ આવું કે

અને 'આવો આવો' કહીને મીઠો

'તમારી ખબર પુછવા આવી છું'

થોડીવાર થંભ્યા પછી કહે, 'તમે સૌ

અમારી ભેરા સો પસી અમારે શાની

'એ ભલે આયા બાપા..' કહીને એ

'રાશન મહિનો ચાલે છે? ખુટતું

આવકારો આપ્યો...

તો નથી ને ?'

વસાહતોમાં રાત્રી દરમ્યાન જતી.

'વર્ષોથી આપણી વચ્ચે રહેનાર માડી નિરાધાર કેવી રીતે?'

સરનામા વિનાના માનવીઓ

અચૂક બેસે અને યોગ્ય સમય તેમને

આપે. અમને બાળકોને પણ એમની

સાથે બેસવાની મમ્મી શીખ આપે એ

વિચરતી

ବ୍ୟପିକା ସିପଞ

વिચરતી જાતિનा वितङ डोलभ

ત્રીજે એમ છેક અંધારા સુધી વિવિધ દાળ, મગ ચેટલું બધુ આલો સો બાપા. ભગવોન તમન હો વરના કર' એમને વધુ બોલવું હતું પણ કદાચ શબ્દો જડ્યા નહીં એટલે એમણે મારી સામે બે હાથ જોડ્યા. મે કહ્યું, 'બાપા આ દુનિયામાં પાટણના સરવાલની વસાહતમાં હું ભગવાનથી મોંટુ કોઈ નથી તમારે એની સામે હાથ જોડવા. તમે અમારા માવતર છો, તમારું ધ્યાન રાખવું અમને ગમે છે વળી આ કાર્યમાં આર્થિક મદદ કરનાર બીજા અમે તો તમારા સુધી એ મદદ પહોંચાડનારા. એટલે મદદ કરનારને ઝાડ નીચે બે ખાટલાં ઢાળેલા જેમાં અને અમને આ બધુ કરતા રહીએ એ એકમાં કેશાબાપા ને બીજામાં મેના માં માટે આશિર્વાદ આપો. તમારા તરફથી બેઠેલા. સરકારની મદદથી એમને રહેવા અમને આટલું ઘણું' 'એ ખરુ કીધુ. આશી તો અન્નનો એક એક કોળિયો ગળે માટે આ પ્લોટ મળેલો અને ઘર બાંધવા સહાય પણ સરકારે જ કરેલી. આમ એક ઉતરે એ વખતે અમારી આંતેડી જ બોલે. ખુબ ખરાબ દશા હતી. બપોર અન હાંજે આજુ બાજુના બધા ખઈ રે બાપા..' એવી બુમ પાડી.. બાપા અમને તો હુદી ખાવા હારુ રાહ જોઈન બેહી જોઈને તુરત ખાટલામાંથી ઊભા થયા રે'તા. લોકો ખઈ રે પસી વધ એ થોડ થોડું અમન આલી જતા અન ઈનાથી અમારી ભૂખ ભાંગતી'

'કોઈ દિવસ કોઈ આપવા ન આવે

'તો ભૂસ્યા...' આટલું બોલીને કેશાબાપા હસ્યા. હું ને અમારા એ વિસ્તારના કાર્યકર મોહનભાઈ બેય આ સાંભળીને ઘડીક તો શું બોલવું એ

કોમ ઈનાથી ક મારાથી થતુ નહીં. અમારી કને ચો બાપ દાદાની મીલકત હતી તે ઈમોથી રળી હકાય. આખી જીંદગી કાળી મજૂરી માથે નભ્યા. ભગવોને પેટે વસ્તાર આલ્યો નહીં. જવોની તો નેહરી જઈ પણ બળ્યું ઘૈડીપણ... પણ તમારા હારે પરભવનું કોક લેશું હશે તે તમે અમારી ભાળ કાઢી. બાકી આ જમાનામોં તો હગા

'બાપા ચિંતા ન કરો અમે હંમેશાં કહે, ઘરડાં માણસોને વાતનો વિસામો સાથે છીએ. જ્યારે જરૂર પડે આવીને ભાળ કાઢી જશે'

માવીતરનય કોય રાખતુ નહીં'

જોઈએ. મમ્મીની એ વાત બરાબર યાદ રાશન આપીએ પણ કોઈક વખત કોઈક મોહનભાઈને એક ફોન કરી દેવાનો. એ એટલે જ કેશાબાપા પાસે અમે થોડ્ર કારણસર રાશન મહિના પહેલાં ખુટી વધારે બેઠા. અમારા બેસવાથી એ ખુબ જાય તો કેશાબાપા મને ફોન કરે. હું પુછુ જીવતમાના આંખોમાં પ્રેમનો જબરો ભાવ હતો.. મારી આંખોમાંથી આંસુએ

ડોકિયું કર્યું. જીવતમા વધુ કાંઈ ન બોલો એટલું જ હું બોલી શકી. મારો અવાજ ભીનો થઈ ગયો.. જુવત માએ કહ્યું, 'તમે અમન જુવાડ્યા. નકર ડોહો, ડોહી ખુણામોં પડ્યા'તા' એમનો અવાજ એકદમ ખોખરો થઈ ગયો હતો 'તમારા મોહસો લાખ રૂપિયાના રાજી થયા. છેવટે અમારો ત્યાંથી કાંઈક કામ છે તો કહે, 'ના ના આતો બેન. આ મોહનભઈ મારુ ખૂબ ધ્યોન નીકળવાનો સમય થયો ને મે બાપા ને તમે યાદ આયા. એક વખત આ વાત

રાખ. ખોટુ નઈ કહુ' એ પછી અલક કહ્યું, 'બાપા હવે નીકળીએ? બીજે પણ થયા પછી હું એમને મળવા આવ્યો ત્યારે મલકની ઘણી વાતો થઈ. મારે મામા જવાનું છે..' 'હોવ હોવ નેહરો.. ખ્યાલ આવ્યો કે રાશન ખૂટી ગયું છે. એ નહીં. એટલે નાના, નાની એમની ભગવોન તમન સુખી રાખ..' બાપાના પછી એમનો આવી ખબર પુછતો ફોન પાછલી અવસ્થામાં અમારા ઘરે રહેતા. આ આશિર્વાદ સાથે રામ રામ કહીને મહિનો પત્યા પહેલાં આવે કે હું તુરત સમજી જ ન શક્યા. ત્યાં કેશાબાપાએ મારી મમ્મી એના કામમાં સખત વ્યસ્ત અમે એમના ફળિયામાંથી બહાર રાશન પહોંચાડી દર્દ. મોહનભાઈ જેવા લક્ષ્મણભાઈ વર્ષોથી અમારી સાથે 'ના ના બાપલા ગોળ, ચોખા, કહ્યું, 'આ ડોશીની કમર ભાજી જઈ. પણ એ વ્યસ્તતા વચ્ચે પણ પપ્પા અને આવ્યા. મોહનભાઈને મે કહ્યું, 'આ સમજદાર કાર્યકર અમારી સાથે છે સંકળાયેલા. મારી સાથે વિવિધ બેઠકોમાં

માવતરોને કાંઈ પણ જરૂર પડે મદદ

માટે આપણે હંમેશાં ઊભા રહેવાનું.

રાશન ઉપરાંત દવા કે અન્ય બાબતમાં

મદદની જરૂર પડે તો પણ...'

મોહનભાઈએ કહ્યું, 'બેન આપણે ઘણા

બધા જુદાજુદા કાર્યો કરીએ પણ મનને

સુખ આપે એવું આ કાર્ય. હું મારા મા

બાપની જેમ આમનું ધ્યાન રાખુ છું'

એમ કહી એમણે કેશાબાપાની એક

ખાસીયત કહી, એમણે કહ્યું, 'આમ તો

આપણે મહિનાથી વધુ ચાલે એટલું

એટલે જ કેશાબાપા જેવા માવતરોને લાચારી વગર સ્વમાનભેર રાશન આપી શકીએ છીએ.

એ પછી સરવાલમાં જ આવેલા બજાણિયા વાસમાં અમે દાખલ થયા અને વાસમાં સૌથી છેલ્લે આવેલા ઘરમાં અમે 'વેશ્યા.એક માડી શરીરથી વાંકા વળી ગયેલા. આંગણામાં આંટા મારી રહ્યા હતા. 'ખરા બપોરે લીમડા નીચે ઢાળેલાં ખાટલામાં બેસવાની જગ્યાએ આમ આંટા કેમ મારી રહ્યા છો મા?' 'તમારી વાટ જોતી'તી મોહનભઈ કઈ રાસ્યુ તુ ક તમે આબ્બાના'તા..' એમ કહેતા કહેતા એ અમારી સામે આવ્યા અને હાથ પકડીને મને ખાટલે બેસાડી. એ પછી અ મારી સામે ભોંય પર બેઠા મે કહ્યું, 'ખાટલે બેસો તો કહે, ના અમારા જમાઈ હામે ખાટલે ના બેહાય' વસાહતના ડ્રફભાઈ અમારી સાથે હતા એમણે કહ્યું, 'આ લખમણભઈ અમારા જમઈ થાય. ઈમના ઘેર સરવાલની સોડી હુ. એટલ જીવત મા ખાટલે નહીં બેહતા' મે કહ્યું, 'મા ઉંમર થઈ હવે આ બધુ ન પાળીએ તો ચાલે..' તો એ કહે, 'બેન માર તમન કોક હોભળાબ્બુ હુ. પણ આ જમઈ...' મે લક્ષ્મણભાઈ ને કહ્યું, 'તમે અહીંયાથી જશો. જીવત માને મને કાંઈક કહેવું છે.

ને વસાહતોમાં એ ફરેલા. મારી વાત સાંભળી, 'એ હારુ હારુ બેન..' કહીને એ ત્યાંથી નીકળી ગયા. એ પછી જીવત મા એમજ ખાટલામાં મારી સામે બેસીને કહે, 'હોભળો..

દાળ, તુવેરનું શાક બનાયું, સરસ મસાલો નોખ્યો...

ધન ધન નોમ તમારુ, અમ્મર રહેશે કોમ...'

જીવતમાંના આંખોમાં પ્રેમનો જબરો ભાવ હતો.. મારી આંખોમાંથી આંસુએ ડોક્યું કર્યું. જીવતમાં વધુ કાંઈ ન બોલો એટલું જ હું બોલી શકી. મારો અવાજ ભીનો થઈ ગયો.. જીવત માએ કહ્યું, 'તમે અમન જીવાડ્યા. નકર ડોહો, ડોહી ખુણામોં પડ્યા'તા' એમનો અવાજ એકદમ ખોખરો થઈ ગયો હતો. એ વધુ કાંઈ ન બોલે એમ ઈચ્છતી હતી મે એમને એમ કહ્યું પણ ખરૂ પણ એમને તો મનનો ભાવ પ્રગટ કરવો હતો તે દાળ, તુવેરના શાકની સાથે સાથે અમે આપેલા રાશનમાંથી એમણે શું શું રાંધે છે એનું આખુ ગીત ગાયું.. એ ગાઈ રહ્યા હતા ને મને એક વસાહતમાં મે જોયેલા એક વૃદ્ધ માડી યાદ આવ્યા.

વિચરતી જાતિઓના પડાવોમાં હું જવું પછી આદત પ્રમાણે ઘણી વખત બધાના છાપરાં ફરુ. એક વખત બધા છાપરાં ફરતી ફરતી એક છાંપરાં પાસે પહોંચી તો માથુફાટી જાય એવી દુર્ગંધ ત્યાંથી આવતી હતી. કંતાનની આડાશોવાળા એ છાપરાંમાં પ્રવેશવાના દ્વાર પર પણ કંતાન ઢાંકેલું હતું. જે હટાવીને મે અંદર નજર નાખી તો એક માડી ચણિયા અને બ્લાઉઝ વરાણે ભોંય પર સુતા હતા. નીચે ગોદડું કે કોઈ ગાભો નાખ્યો નહોતો. વળી ચણાયો આખો ભીનો. ઝાડો પેશાબ પણ અંદર જ.... બાજુમાં એક વાટકો પડ્યો હતો જેમાં રોટલી પડેલી. જે સુકાઈને કોકડા જેવી થઈ ગયેલી. આ સ્થિતિમાં એમને જોઈને મન ખીત્ર થઈ ગયું. મારી સાથે વસાહતના એક ભાઈ હતાં. એમણે મને આ ઝૂંપ્ડું ન જોવાનો આગ્રહ કરેલો પણ મારે એ જોવું હતું. મે માડીને મા એવી બૂમ પાડી પણ એમને સુધ બુધ નહોતી. હું ભારે હૈયે છાપરાંમાંથી બહાર આવી. વસાહતના સૌને ભેગા કરવા મે પેલા ભાઈને કહ્યું, બધા થોડીવારમાં આવ્યા. **(જુઓ પાનું ૨)**

રીસાવાની મજા કોની પાસે ? જેને સરસ મનાવતા આવડે તેની પાસે

સાવું એ આપણી સામાજિક પરંપરાનું અનિવાર્ય અંગ છે. રીસાવાના અનેક પ્રકાર આપણે ત્યાં અસ્તિત્વમાં છે. (૧) પ્રિયતમા પ્રિયતમથી રીસાય (૨) ભાઈ

બહેનથી રીસાય (૩) કોટુંબિક શભ પ્રસંગે જમાઈ કે બનેવી પોતાને યોગ્ય માન ન મળવા સબબ રીસાય (૪) પત્ની પતિથી રીસાય વગેરે રીસાવાના પ્રકારો આપણે ત્યાં જાણીતા છે. આમ તો જો બરોબર સમજાય તો રીસાવવું એ એક પ્રકારના લાડની ભુખને સંતોષવાની પ્રક્રિયા છે. એ ઉપરાંત અપરિપક્વતા અને અહમને કારણે પણ લોકો રીસાતા હોય છે. પોતાને પુરતું મહત્વ ન મળ્યાના ભાવથી પીડાતા પણ હોય છે. બળવાખોરી, આક્રોશ, રડવું વગેરે કશું બતાવ્યા વગર માત્ર મૌન ધારણ કરીને રીસાનાર લોકો વેદનાથી રીસાયા હોય એવું બને. માનસશાસ્ત્રીય દ્રષ્ટિએ જોઈએ તો રીસાવુ એ એક પ્રકારનું વેન્ટીલેશન છે. તમે તમારી વેદના લઈને એક બાજુ બેસી જાઓ અને પછી તમને કોઈક મનાવી લે ત્યારે તમારૂ મન હળવું થઈ જતું હોય છે. આ હળવાશ એ વેન્ટીલેશન છે. રીસાવાની સૌથી

જાણીતી પ્રક્રિયા પ્રિયતમ અને પ્રિયતમા

વચ્ચેની હોય છે. આ બંને વચ્ચેના

રીસામણા-મનામણાંમાં હક અને પ્રેમનું

તત્વ કામ કરતું હોય છે. પ્રિયતમ અને

મનાવાની પ્રક્રિયામાં સૌથી ઓછો

સ્વાર્થ જણાય છે. કારણ કે રીસાવાનું

આવે ત્યારે કારણ ખુબ સામાન્ય હોય

છે અને મનાવવામાં આવે ત્યારે અપાતા

વચનો, કરાતા ખુલાસા કે સ્વીકારાતી

ભૂલ સાવ સામાન્ય હોય છે. આ

રીસામણા-મનામણાંમાં પ્રેમની પ્રાપ્તિ અને પ્રેમની અભિવ્યક્તિ જ હોય છે. ભાઈ-બહેનથી રીસાય એ પ્રેમના સાક્ષાત્કારની ઘટના છે. બંને પક્ષે ભરપુર નિર્દોષતા, લાગણી અને મમત્વ હોય છે. એવું દેખાયું છે કે જગતભરની બહેનોને ભાઈને મનાવતા બહુ જ સરસ આવડે છે. એમાં પણ નાનપણમાં પોતાના ભાઈને મનાવતી બહેન જમાઈવેડા કરતાં હોય છે. આવા સાક્ષાત માતૃસ્વરૂપા હોય છે. બહેનની તોફાની

ઉંમર કોઈપણ હોય પણ ભાઈને મનાવવાની તેની આવડતની માત્રા તો હંમેશા એક સરખી જ રહે છે.

લોકો પણ રીસાવાની પ્રક્રિયામાં જોડાય આને કુદરતનો એક ચમત્કાર ગણવો છે. રીસાવું એ ક્યારેક વેદનાનો વિષય જોઈએ. કૌટુંબિક શુભપ્રસંગે(ક્યારેક અશુભ પ્રસંગે પણ) રીસાતા જમાઈ કે બનેવી કે ફ્રુઆના રીસાવાપણામાં પોતાના વિશેષાધિકાર ન જળવાયા હોવાની ભાવના કામ કરતી હોય છે. આ માટે આપણે ત્યાં અમુક વિસ્તારોમાં ''જમાઈવેડા'' શબ્દ પ્રચલિત છે. જમાઈવેડાનો અર્થ એ કે કોઈપણ વાતમાંથી વાંકુ પાડવું તે. આ માટે એક અતિશયોક્તિભરી કહેવત એવી છે કે ''જમાઈ અને જમ સરખાં'' આ કહેવતમાં વધારાપશું ભલે હોય પશ આવું પોકારી ઉઠવું પડે એવા પરાક્રમી પુરૂષો આપશાં સમાજને મળ્યા છે એ હોય'' (બરો એટલે અહમુ) આ વાત નક્કી છે. કેટલાંક કુટુંબના જમાઈઓ પતિ-પત્નીને સીધી લાગુ પડે. પુરતી

અપરિપક્વતાને કારણે એવું સમજીને ચાલતાં હોય છે કે પોતાનું સાસરૂ એ પોતાનું રજવાડું છે અને ત્યાં પોતાની હકુમત કાયમ ચાલવી જોઈએ. એ ઘરની દીકરી લઈને જાણે પોતે એ ઘર પર ઉપકાર કર્યો હોય એવી(ખોટી) સમજણ ધરાવતાં હોય છે. પરિણામે વેળા-કવેળાએ પોતાનું પોત પ્રકાશીને જમાઈઓનો

સાયકો લો જી કલ સર્વે કરવામાં આવે વિચાર વલોણું તો એવું ફલિત 🖣 મનોજ શુકલ થાય કે આવા જ માઈ આે

પોતાના સમાજ, કુટુંબ, મિત્રો કે પોતે જ્યાં કામ કરતાં હોય ત્યાં કશું સિધ્ધ કરી શક્યા નથી કે જરૂરી માન મેળવી શક્યા નથી. આ અભાવ પોતાના સાસરામાં પુરો કરવાના હવાતિયા આ લોકો મારતા હોય છે. પતિ-પત્નીના રીસામણા-મનામણાં પાછળ અનેક કારણો હોય છે. મોટે ભાગે પત્નીઓ રીસાતી હોય છે, રીસામણે જતી હોય છે. આ રીસામણાની ઘટનામાં વ્યક્તિગત અહમ્, જતું કરવાની વૃત્તિનો અભાવ, ઉદારતાની ઓછપ અને ઓછી બુધ્ધિ જવાબદાર હોય છે. મારા બા કહેતાં કે, ''અક્કલ ઓછી હોય એને બરો વધારે

પ્રિયતમા વચ્ચેના રીસાવાની અને પતિ-પત્નીના રીસામણા-મનામણાં પાછળ અનેક કારણો હોય છે. મોટે ભાગે પત્નીઓ રીસાતી હોય છે, રીસામણે જતી હોય છે. આ રીસામણાની ઘટનામાં વ્યક્તિગત અહમ્, જતું કરવાની વૃત્તિનો અભાવ, ઉદારતાની ઓછપ અને ઓછી બુંધ્ધિ જવાબદાર હોય છે

અક્કલ ધરાવતાં પતિ-પત્ની સંસાર જીવનમાં અહમ્ને કારણે થતી હોનારત મોટેભાગે અટકાવતાં હોય છે. આપણે ત્યાં એવું કહેવાય છે કે કોઈપણ ઝઘડો દોઢ વાંક વગર થાય નહિ. અર્થાત્ કોઈકનો ઓછો તો કોઈકનો વધારે વાંક હોય છે. એ ભૂલી જતાં આવડે તો રીસામણા પછી થયેલા મનામણાં બાદ સંસાર વધારે મીઠો બની જતો હોય છે. રીસામણા-મનામણાં એ માત્ર સામાન્ય વ્યક્તિઓના જીવનની જ વાત છે એવું કોઈએ માનવું નહિ. સાયરાબાનુએ ઓનક્રિન સ્વીકાર્યું છે કે દિલીપકુમાર ખુબ રીસાળ વ્યક્તિ છે. વાતેવાતે રીસાઈ જવાની એમને ટેવ છે. દિલીપકુમારનું સામા છેડાનું ઉદાહરણ પણ જાણવા જેવું છે. દિલીપકુમારને કાયમ 'યુસુફ'ના નામે સંબોધનાર ફિલ્મ જગતના બે લોકો. (૧) રાજકપુર અને (૨) કામીની કૌશલ. કામીની કૌશલ અને દિલીપ કુમાર ભરપુર પ્રેમમાં હતા. જુના ફિલ્મી પત્રકાર તારકનાથ ગાંધીને કામીની કૌશલે પાછલી ઉંમરે જણાવેલું કે, યુસુફ પાસે સ્રીઓને મનાવવાની ખુબ અદ્ભુત કળા હતી. તેમની સાથે ફિલ્મમાં કામ કરવા દરમિયાન હું ઘણીવાર તેનાથી રીસાઈ જતી. યુસુફ કંટાળ્યા વગર કલાકો સુધી મને મનાવતો. રીસામણાં પુરા થાય ત્યારે મને મારી મનગમતી ચીજ ખવડાવતો. અહિ દિલીપકુમારના ૨ સ્વરૂપો પ્રગટ થાય છે. પ્રિયતમ તરીકેનો યુસુફ જુદો છે અને પતિ તરીકેનો પઠાણ દિલીપ જુદો છે. જવાહરલાલ નહેરૂ અને તેમના સગા બહેન વિજ્યાલક્ષ્મી પંડિતનું પરસ્પરનું બોંડિંગ જબરજસ્ત હતું. એમ કહેવાય છે કે વિજ્યાલક્ષ્મી પંડિત નહેરૂથી ઘણીવાર

રીસાઈ જતા અને જવાહર તેમને

મનાવી પણ લેતાં. **(જુઓ પાનું ૨)**

ડરથી વળી શું ડરવાનું?

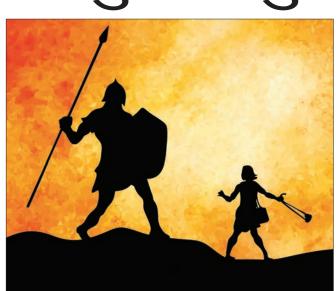
ર એટલે શું? ડર કેવા પ્રકારના હોય? આપણને ડર શા માટે લાગે છે? શું આપણે ડરથી ડરવું જોઈએ? ડરનો સામનો કરવા શું કરવું જોઈએ? -આવા અનેક પ્રશ્નોના જવાબ આજના સિક્રેટમાં જાણીશું. સૌથી પહેલા તો એ સમજી લઈએ કે ડર એટલે શું ? - ડર એટલે નાના બાળકો કે પછી મોટેરાઓ ગરોળી જોઇને ડરી જાય છે નથી. કે પછી ઘણા લોકો ઉંચાઈથી ડરી જાય તે પણ ડર નથી. હા, એ બધા એક રીતે ડર કહી શકાય પણ આજે આપણે આવા કોઈ ડરની વાત નથી કરવાના.આપણે વાત કરવાના છીએ મનના ડરની.

એવરેજ લોકો કોઈ પણ નવી પરિસ્થિતિ કે નવી ઘટનાથી બહુ જલ્દી ડરી જાય છે. જો તેને પોતાના કમ્ફર્ટ ઝોનમાંથી બહાર નીકળીને કામ કરવાનું કહેવામાં આવે તો તેઓ ડરી જાય છે. તેઓ પીછે હઠ કરી લે છે. તેઓ પોતાના ડરને કાબૂ કરી શકતા નથી. ઉલટું તેઓનો ડરે તેને કાબ્ કરવા લાગે છે. જો તમે આ એવરેજ લોકો જેવી માનસિકતા કેળવવા ન માંગતા હો તો ચેમ્પિયન ડર માટે કેવી માનસિકતા રાખે છે તે શીખી લો. તેમજ તમે પણ આ માનસિકતા અપનાવવાનું શરુ કરી દો. ચાલો જાણીએ ચેમ્પિયન કઈ રીતે ડરને

ભગાડે છે? ચેમ્પિયન મદારી જેવા હોય છે. તે કોબ્રારૂપી ડરને પણ સામાન્ય સાપ માનીને તેનો સામનો કરે છે. અહી તમારે સમજવાનું એ છે કે તમારે ડર માટેની માનસિકતા બદલાવી નાખવાની છે. જે ડર હાલમાં તમને અંદરથી ખાઈ રહ્યો છે તે ડર ખરેખર એટલો મોટો હશે જ નહી. તમે તે વિચારો ઉભા કરી દીધા હશે.

ચેમ્પિયન ડરને એક મોટીવેશન તરીકે જુએ છે. તે આવી કંઇક માનસિકતા અપનાવે છે - જો હું આ ડરથી પાછો પડી રહ્યો છું તો મારે આ ડરનો સામનો કરવો જ જોઈએ. તેઓ તેના ડર સાથે કોઈ ધ્યેયને જોડી દે છે. જેમ કે જો તેઓ જે-તે ડરને માત આપી દેશે તો તેનો ધ્યેય હાંસિલ કરી શકશે. આ રીતે તેઓ ડરને પણ મોટીવેશનમાં બદલાવી નાખે છે.

તમારા અનકમ્ફર્ટઝોનને તમારો

કમ્ફર્ટ ઝોન બનાવી દો. તમે જે પ્રવત્તિ કે ઘટનાથી ડરતા હો તેનો સામનો કરવાનું શરુ કરી દો. એક સમય એવો આવશે કે તે ડર જ તમને ગમતી પ્રવૃત્તિ બની જશે. જેમ કે તમને પબ્લિક સ્પીકિંગથી ડર લાગે છે. તો દરરોજ પબ્લિક સ્પીકિંગના ડરને દ્દર કરવા માટે કામ કરવાનું શરુ કરી દો. લોકો સાથે વાતચીત કરો. નાની એવી સ્પીચ બનાવો - તેની પ્રેક્ટીસ કરો. એક

ચેમ્પિયન બોર્ડ દર્શાલી સોની

સમય એવો આવશે કે તમને જે બાબતથી ડર લાગતો હતો તે જ પ્રવૃત્તિમાં તમે પાવરધા બની ગયા હશો. તેથી ડરથી ભાગો નહી - તેની સામે ઉભા રહીને તેનો સામનો કરો.

ઘણા લોકો પરિસ્થિતિના ડરથી ડરના કારણે તમારા મનમાં એવા ડરતા હોય છે. તેઓના મનમાં એવો ડર હોય કે કોઈ પરિસ્થિતિ કે મુશ્કેલી આવશે તો ? તેઓ જે-તે પરિસ્થિતિનો સામનો નહી કરી શકે તો? તેઓ મુશ્કેલીમાં હારી જશે તો? આવા માનસિક ડરથી પીડાતા હોય છે. ચેમ્પિયન આ ડરમાં પણ તેની માનસિકતા પર કામ કરે છે. તે મુશ્કેલી અને ડરને એક તક માની લે છે. તે ડરમાં પણ જીવન માણવાનું ભૂલતા માંડીને તમારા મોટામાં મોટા ડરનું એક નથી. તે પોતાની ડરની લાગણીને માણે છે. તે ડરનું વિશ્લેષણ કરે છે. ત્યારબાદ ડરનો સામનો કરીને તેને *એક લીસ્ટ બનાવો*

સામાન્ય રીતે ડર બે પ્રકારના હોય છે - એક તો કાલ્પનિક ડર. જેમ કે મારું એકસીડન્ટ થઇ જશે તો ? મને નોકરી નહી મળે તો ? મારાથી નક્કી કરેલ સમયે કામ પૂરું નહી થાય તો ? - આ બધા ડર માનસિક અને કાલ્પનિક હોય છે. તેથી આવા ડરનો સામનો કરવા માટે તમારા મનને પ્રેક્ટીકલ જવાબ આપો. નોકરી નહી મળે તો ધંધો શરૂ કરી દઈશું. એક્સીડન્ટ થઇ જશે તો દવાખાને જઈ આવશું. અથવા તો એક્સીડન્ટ થાય જ શું કામ?- તમે તમારા મનના ડરને હકારાત્મક વિધાનો થકી પણ દૂર કરી શકો છો.

બીજા પ્રકારનો ડર તમારા વિચારો સાથે જોડાયેલો છે. જે તમારી સાથે થયું નથી અને જે તમારી સાથે થવાનું નથી - તેવો ડર તમારા મનમાં ઘર કરી જાય છે. અથવા તો કોઈ ખરાબ અનુભવોને કારણે તમારા મનમાં અનેક પ્રકારના ડર ઉભા થઇ જતા હોય છે. આવા ડરનો સામનો કરવા માટે તર્કથી વિચારો. તમને જે બાબતનો ડર લાગતો હોય તેનો તમે સામનો કરશો તો શું પરિણામ આવશે ? તમારી જાતને આ પ્રશ્ન પૂછો. તેના પરથી તમારો ડર કેટલો ગંભીર છે તે તમને સમજાઈ જશે.

ફૂડ ફોર થોટ

તમારા નાનામાં નાના ડરથી લીસ્ટ બનાવો. તમે તે ડરનો સામનો કઈ કઈ રીતે કરવા માંગો છો તેનું પણ

ઘણા લોકો પરિસ્થિતિના ડરથી ડરતા હોય છે. તેઓના મનમાં એવો ડર હોય કે કોઈ પરિસ્થિતિ કે મુશ્કેલી આવશે તો? તેઓ જે-તે પરિસ્થિતિનો સામનો નહી કરી શકે તો? તેઓ મુર્કેલીમાં હારી જશે તો? આવા માનસિક ડરથી પીડાતા હોય છે

